

Läroplaner 1989:4

GÖTEBORGS UNIVERSITETSBIBLIOTEK

100170 9460

Det fria studievealet

Kompletterande exempel

Läroplan

169 *a*

10 4

Kommentarmaterial

Pedagogiska biblioteket

Läroplan
169d

Förordning över utgivna Lgr 80-material

Publikation	Titel	ISBN
1980:1 1980:2 1980:3 1980:4 1980:5 1980:6	Mål och riktlinjer } Kursplaner } Timplaner } Kommentarmaterial Kommentarmaterial Kommentarmaterial Kommentarmaterial Förordning	Allmän del 40-70459-9
	Lokala arbetsplaner	40-70594-3
	Det fria studievalet	40-70595-1
	Samarbete i arbetsenheter och arbetslag	40-70597-8
	Maskinskrivning	40-70651-6
	Förordning om jämkning i undervisningen i hemkunskap	40-70778-4
1982:2	Förordning	40-70835-7
1982:3	Kommentarmaterial	40-70720-2
1982:4	Kommentarmaterial	40-70652-4
	Resursfördelning i kommun och rektorsområde	
1982:5	Kommentarmaterial	40-70654-0
1982:6	Kommentarmaterial	40-70802-0
	Att räkna – en grundläggande färdighet	
1982:7	Kommentarmaterial	40-70801-2
1982:8	Kommentarmaterial	40-70800-4
1983:2	Kommentarmaterial	40-70653-2
	Utvärdering i klass, arbetsenhet, rektorsområde och kommun	
1983:3	Kommentarmaterial	40-70967-1
	Grundläggande språkliga färdigheter – Skriva	
	Handledning	40-70970-1
1983:5	Kommentarmaterial	40-70966-3
1984:1	Kommentarmaterial	40-71131-5
1984:2	Kommentarmaterial	40-71106-4
	Barnen, föräldrarna och skolan	
	Studieplan	40-71191-9
1985:2	Kommentarmaterial	40-71396-2
	Elever med språk och kulturbakgrund från andra länder	
1985:3	Kommentarmaterial	40-70969-8
	Grundläggande språkliga färdigheter – Tala	
1985:4	Kommentarmaterial	40-71422-5
	Svenska som andraspråk – Grundläggande färdigheter	
1985:6	Kommentarmaterial	40-71130-7
1985:9	Förordning	40-71514-0
	Miljölära	
	Förordning om ändring i förordningen (Läroplaner 1980:3) om timplaner och föreskrifter för timplaner i 1980 års läroplan för grundskolan	
1985:15	Kommentarmaterial	40-71395-4
	Åldersintegrerad undervisning på låg- och mellanstadiet	
1986:12	Kommentarmaterial	47-02888-2
	Grundläggande språkliga färdigheter – Läsa	
1987:104	Kommentarmaterial	40-71742-9
	Svenska som andraspråk – Fördjupande studier	
1987:105	Kommentarmaterial	40-71427-6
1988:16	Kommentarmaterial	40-71743-7
	Skolan och föreningslivet Hemspråksklasser och sammansatta klasser	
1988:98	Ändringar och tillägg	47-03030-5
	Förordning om ändring i förordningen (Läroplaner 1980:3) om timplaner och föreskrifter för timplaner i 1980 års läroplan för grundskolan	
1988:99	Ändringar och tillägg	47-03041-0
	Förordning om ändring i förordningen (Läroplaner 1980:2) om kursplaner i 1980 års läroplan för grundskolan (ny kursplan i svenska)	
1989:4	Kommentarmaterial	47-02952-8
	Det fria studievalet – kompletterande exempel	

Kommentarmaterial Lgr 80

[Läroplaner 1989:4]

Det fria studievealet

Kompletterande exempel

Utbildningsförlaget Stockholm

Pedagogiska biblioteket

ningsadress:

aget

4

Läroplan för grundskolan

Läroplan för grundskolan, Lgr 80, består av två delar, en allmän del och ett kommentarmaterial som ansluter till denna. Dessa utges i SÖ:s publikation **Läroplaner**.

Det fria studievalet – kompletterande exempel är ett av kommentarmaterialen. Det första kommentarmaterialet rörande det fria studievalet kom redan 1980. Under åren som gått har ett stort antal lokala tillvalskurser startats. I detta kommentarmaterial presenteras ett urval av dessa tillvalskurser.

Redaktion	Kerstin Thorsén
Omslagsfoto	Henrik Radhe
Ateljé	Stig Kesselmark
Teknisk produktion	Hans Finnman
Presslagd	April 1989

© 1989 Skolöverstyrelsen och Utbildningsförlaget

ISBN 91-47-02952-8

Upplaga 1:1

ISSN 0283-491X

Kristianstads Boktryckeri AB, Kristianstad 1989

PEDAGOGISKA
BIBLIOTEKET

Innehåll

Förord 4

Inledning 5

Kultur 7

Presentation av exemplen 8

Musikdramatik 9

Djurgårdsskolan, Eskilstuna

Musikdramatik 11

Tomtaklintskolan, Trosa

Fritt skapande 13

Mogärdeskolan, Vetlanda

Hantverk, hemslöjd och självhushåll 16

Tallåsskolan, Katrineholm

Media 19

Vialundskolan, Kumla

Arbete och fritid 23

Presentation av exemplen 24

Arbete och fritid 26

Virsboskolan, Virsbo

Att möta arbetslivet 31

Västervångsskolan, Billesholm

Vårt eget företag 34

Lindeborgsskolan, Malmö

Skogen 39

Gällö skola, Gällö

Skogen 43

Vällingbyskolan, Vällingby

Turistikunskap 49

Åkerboskolan, Löttorp;

Slottsskolan, Borgholm

Skärgårdskunskap 51

Värmdö kommun, Gustavsberg

Idrottsledarskap 54

Rudsskolan, Karlstad

Friskvård 56

Kronogårdsskolan, Trollhättan

No-/teknikområdet 59

Presentation av exemplen 60

Teknologi 61

Frykenskolan, Torsby

Vi tillverkar 66

Skranta skola, Karlskoga

Naturvetenskap 70

Tranängsskolan, Tranemo

Naturlära 74

Solbergaskolan, Visby

Växter, djur, miljö 78

Hjulstaskolan, Spånga

Förord

Den nuvarande utformningen av tillvalet på grundskolans högstadium är föreskriven i 1980 års läroplan för grundskolan, Lgr 80. Ett av de första kommentarmaterialen till läroplanen behandlade det fria studievalet i grundskolan. Ett antal exempel på kursplaner för lokala tillvalskurser fanns som bilaga till detta kommentarmaterial.

När 1980 års läroplan hade varit i kraft i ett par år uppkom en diskussion om kvalitén på en del lokala tillvalskurser. I budgetpropositionen 1984 utvecklade föredragande statsråd sin syn på tillvalet och framhöll bl a att den nya lokala friheten att utforma tillvalsämnen är förenad med krav på god kvalitet. År 1985 fick SÖ i uppdrag att utarbeta modeller för lokala tillvalskurser.

I föreliggande komplettering till det tidigare utgivna kommentarmaterialet presenterar nu SÖ ett antal modeller till kursplaner för lokala tillvalskurser. Dessa bygger på erfarenheter från många skolor spridda över landet. I modellerna finns angivet från vilka skolor erfarenheterna har hämtats och kontaktpersoner vid dessa skolor. SÖ har bedrivit sitt arbete med frågor kring det fria studievalet inom en referensgrupp bestående av representanter för ett antal länskolnämnder. Experten Ethel Persson har på uppdrag av referensgruppen svarat för arbetet med kartläggning inom den lokala tillvalssektorn. Hon har också sammanställt exemplen.

Stockholm i april 1989

LENNART TEVEBORG

Bror Andered

Inledning

Efter riksdagens beslut om den nya läroplanen för grundskolan 1980 vidtog ett intensivt planeringsarbete i landets skolor. Inte minst krävande var arbetet med nya tillvalskurser för högstadiet. Detta arbete skulle ju vara färdigt till vårterminen 1982 inför elevernas val till högstadiet.

Som stöd för planeringsarbetet fanns SÖ:s kommentarmaterial om det fria studievalet i grundskolan. Vidare deltog på många håll läns skolnämnder och skolstyrelser på olika sätt i arbetet. Även andra intressenter representerande lokalt arbetsliv, näringsliv och föreningsliv gav stöd och hjälp. I vissa kommuner utarbetades en slags "bank" av kurser till hjälp för skolorna.

Tidigare erfarenheter från tillvalskurserna Ekonomi, Konst och Teknik togs naturligtvis tillvara men på många skolor sökte man också nya vägar inom de vida ramar som gavs i den nya läroplanen. En viss möjlighet att utveckla "skolans egen profil" öppnade sig. Detta har under de första åren sedan Lgr 80 trädde i kraft inneburit att en del kurser efter utvärdering förändrats, t ex för att bli attraktiva för både flickor och pojkar. Somliga kurser har helt försvunnit eftersom de inte lockat tillräckligt antal elever. I många skolor anser lärare och skolläda ning att de lokala tillvalen nu börjar finna sin form och accepteras av elever och föräldrar. Många menar också att tillvalssystemet på ett bra sätt tar tillvara elevers och föräldrars intressen samt de förutsättningar som finns i skolan och det omgivande samhället. Vidare tycks en del av de övergripande kunskapsområden som skolans alla ämnen har ansvar för (t ex miljövard, fredsfrågor, arbetslivsfrågor etc) kunna få utrymme i ett tillvalssystem som är friare än tidigare. Det är också glädjande att kunna konstatera att arbetet med nya lokala tillvalskurser givit tillfällen till ett naturligt samarbete mellan skolan och organisationer, föreningar och företag utanför skolan.

En analys av tillgänglig statistik visar att ca 35 % av eleverna väljer en lokal tillvalskurs i årskurs 7. Andelen har i årskurs 9 vuxit till mellan 45 % och 50 %. De flesta av de ny tillkomna eleverna har valt om från B-språken, som alltså minskar markant i popularitet mellan årskurs 7 och 9. Huvuddelen av de lokala tillvalskurserna ligger inom områdena teknik och naturvetenskap. Dessa kurser är, liksom tidigare, mycket pojkdominerade. Kurser inom områdena kontor/ekonomi/datakunskap och kultur väljs också av många elever.

I det följande presenteras och kommenteras ett antal exempel på kursplaner för lokala tillvalskurser. De har för överskådlighetens skull grupperats i tre ganska "grova" områden

1. Kultur.
2. Arbete och fritid.
3. No/Teknik.

Kursplanetexterna är skolornas egna texter, ofta tagna ur det informationsmaterial som elever och föräldrar får inför valet till högstadiet. I en del fall beskrivs också hur hela arbetet med att få fram en ny tillvalskurs gått till. Dessutom redovisas från en del skolor omdömen från skolpersonal och elever om de kurser som genomförts.

Kultur

Musikdramatik
Fritt skapande
Hantverk, hemslöjd och självhushåll
Media

Foto: Lars Säfström/MIRA

Presentation av exemplen

De lokala tillvalskurserna kan bli viktiga inslag i skolans kulturverksamhet. Vid Djurgårdsskolan i Eskilstuna och Tomtaklinskolan i Trosa kan eleverna välja *Musikdramatik*. De båda skolorna har olika möjligheter och utgångspunkter. Vid Djurgårdsskolan, där tidigare tillvalsämnet Konst hade en stark ställning, deltar den kommunala musikskolan, ungdoms- och fritidsledare samt en danspedagog i arbetet. Vid Tomtaklinskolan ansvarar ett lärarlag för arbetet.

Under konferensen "Lgr 80 i praktiken" 1985 visade Mogärdeskolans Teatersällskap upp teaterföreställningen "Folk och rövare i Kamomilla stad" av Torbjörn Egner. Vid denna skola ingår teater och dramatik i tillvalskursen *Fritt skapande*. Föreställningen, som var ett prov på vad man arbetar med i denna tillvalskurs, genomfördes av elever i årskurs 7.

Ett tillval med stor spridning är *Hantverk och hemslöjd*. Det exempel som valts i detta material kommer från Tallåsskolan i Katrineholm där ämnet breddats till att omfatta också självhushåll. Ett lärarlag bestående av lärarna i slöjd (textil, trä och metall) samt läraren i hemkunskap svarar för undervisningen.

Media har fått en alltmer central roll i unga människors vardag. Ett produktivt arbete med media kan göra barn och ungdomar till mer aktiva och kritiska konsumenter. I ett produktivt mediaarbete får eleverna utnyttja och utveckla sin kreativitet samtidigt som de tillgodogör sig och bearbetar fakta.

Flera år innan Lgr 80 infördes arbetade man vid Vialundskolan i Kumla aktivt med mediaundervisning. Det var därför naturligt att erbjuda eleverna ett tillvalsämne – RATT – radio, tidningar, TV – med massmedial inriktning. Ämnet, som numera heter *Media*, inriktas även mot skapande arbete i ljud och bild. Lokalradion, Radio Örebro, har i ett FoU-projekt finansierat den ljudstudio som finns på skolan och många av eleverna har under och efter sin högstadietid anlitats som tekniker och producenter inom närradion. Med bl a Tidningen i skolan (TIS), Utbildningsradion, Örebro läns landstings ITV-studio, Högskolan i Örebro och Läns-AV-centralen har värdefulla kontakter utvecklats under årens lopp. Skolan har etablerat samarbete med både kultur- och fritidssektorn i Kumla kommun.

Musikdramatik

Djurgårdsskolan, Skogvaktarvägen 1, 633 49 Eskilstuna, tel 016-10 16 36

Kontaktpersoner: Jarl-Einar Johansson, Börje Leverth

*** 19.30 INVIGNING AV:**

DJURGÅRDSTEATERN (F D DJURGÅRDS-
SKOLANS AULA)

*** PREMIÄR PÅ:**
TROLLKARLEN-the **WIZ**

ROCKMUSICAL AV CHARLIE SMALLS M.FL
EFTER BOKEN • **TROLLKARLEN FRÅN OZ.**

BEARBETNINGAR: **JARL-EINAR JOHANSSON**
BÖRJE LEVERTH

SOLISTER-DANSARE-KÖR: Musikdramatikgruppen årsk. 9
DJURGÅRDSORKESTERN »THE CORNY HORNS»

ENTRÉ 30 KRONOR

Musikdramatik ingår i Djurgårdsskolans tillval därför att

- eleverna ska lära sig behärska olika uttrycksformer inom musik, drama, rörelse och dans,
- eleverna ska genom gruppträning och individuell handledning få arbeta med att frigöra sin personlighet,
- eleverna ska få vidgade möjligheter till kulturupplevelser i nuet och framtiden.

Mål/syfte Undervisningen ska utveckla elevernas kreativitet och förmåga att kommunicera i musik, dramatik, rörelse och dans. De enskilda elevernas färdigheter och kunskaper ska därvid tas tillvara och vidareutvecklas. Olika elevgrupper i musikdramatiskt tillval får härigenom olika profil.

Förmågan att samarbeta med andra ska utvecklas. Vid allt musikdramatiskt arbete krävs av deltagarna en hög grad av samarbetsförmåga.

Framställning av dekor och dräkter är mycket tidsödande och ryms inte inom ramen för musikdramatiskt tillval. Eleverna ska i stället tränas i att söka upp och använda redan befintligt material.

Eleverna ska tränas i att fortlöpande kritiskt bedöma sina egna produktioner. De ska studera olika professionella/kommersiella föreställningar inom musik, dramatik samt dans och lära sig att kritiskt granska innehåll och utförande.

Undervisningen ska prioritera kvalitet och förnyelse av ungdomskulturen.

Kurstid 3 läsår.

Ämnen Musik och svenska samt vid behov även andra ämnen.

Innehåll Musik

- röstvård och brukssång,
- ackompanjemang,
- musik- och gehörslära.

Dramatik

- talvård,
- skapande dramatik,
- rollspel.

Rörelse

- rytmik,
- dans,
- mim.

Yrkesroller inom musik-, dramatik-, dans- och massmediaproduktion.

Arbetsätt Arbetet sker enskilt, i grupp och i ensemble.

Projektarbete med ljudbands-, video- och scenproduktioner.

Studiebesök.

Kritisk bedömning av egna och professionella/kommersiella produktioner både med avseende på innehåll och utförande.

Musikdramatik

Tomtaklintskolan, Box 103, 619 00 Trosa, tel 0156-132 90

Kontaktpersoner: Birgitta Grahn-Samnegård, Nils Olby

Musikdramatik ingår i Tomtaklintskolans tillval därför att

- eleverna ska utveckla sin förmåga att uttrycka sig,
- eleverna ska få ökad självkänedom och därmed även förståelse för andras levnadsvillkor,
- eleverna ska genom musik-, dans- och rörelsedramatik förmedla känslor, åsikter, idéer och erfarenheter till andra.

Mållsyfte Eleverna ska genom ökad kunskap och eget skapande frigöra sin naturliga förmåga att uttrycka sig musikaliskt, dramatiskt och kroppsligt.

Tillvalet syftar till att

- ge kunskap om musik och drama ur historiskt och socialt perspektiv i såväl europeiska som utomeuropeiska kulturer,
- öva den individuella förmågan till fritt skapande i olika musikaliska och dramatiska former,
- ge ökad internationell förståelse.

- Kurstid* 3 läsår.
- Ämnen* Musik, svenska, bild, slöjd, samhälls- och naturorientering.
- Innehåll* Seriös musik, folk- och populärmusik i olika kulturer.
Religiös och politisk påverkan i musik och drama.
Olika slag av framförande:
 sång (social, religiös, politisk),
 drama,
 mim,
 musikal mm.
Rytmvövningar med och utan rytminstrument.
Dans i olika former.
Scenisk verksamhet: förutom rollspel, t ex regi, dräkter, kulisser, akustik och ljudteknik.
Musikens och dramats roll i samhället.
- Arbetsätt* Att tillsammans med eleverna planera det för gruppen lämpligaste arbetsättet.
Följande riktlinjer bör anges:
 Uppsökande och undersökande av tillgängligt musikdramatiskt material.
 Rollstudier och rollinstudering.
 Sång- och musikövningar i olika grupsammansättningar.
 Skapande verksamhet, enskilt och i grupp:
Textskrivning.
Ljudskapande.
Koreografiska övningar mm.
 Samarbete med musikdramatiska utövare utanför skolan, såväl professionella som amatörer.
 Studiebesök med förberedelse och efterarbete.

Fritt skapande

Mogärdeskolan, Kullgatan 5, 574 00 Vetlanda, tel 0383-974 99

Kontaktperson: Ann Wieger

Fritt skapande ingår i Mogärdeskolans tillval därför att

- eleverna ska få använda sin egen fantasi och skaparlust,
- eleverna ska lära känna sig själva och andra,
- eleverna ska vilja fortsätta sitt skapande i en eller annan form i framtiden.

Målsyfte Tillvalskursen har till syfte att

- ge eleverna förutsättningar för egen skapande verksamhet genom fördjupade och breddade kunskaper inom olika ämnesområden,
- utveckla upplevelse, fantasi och självkännedom, vilka utgör grundläggande kunskaper och färdigheter jämsides med de traditionella läsa, skriva och räkna,
- arbeta med attityder och värderingar och att ge kunskap om olika uttrycksmedel som en kommunikation med andra och som en del av en ökad kunskap om sig själv,
- ge samband och helhet i upplevelse och arbete,
- ge upprepade valsituationer avseende innehåll och arbetsätt.

Kurstid 1–3 läsår.

Ämnen Svenska, musik, bild, slöjd.

Innehåll Tillvalskursen ska ha ett innehåll

- som ryms inom de vedertagna konstformerna,
- där den treåriga kursen ska inrymma ett större gemensamt arbete såsom en teaterföreställning, utsmyckning av en miljö, video/film eller modevisning, där alla komponenter utförs av gruppen,
- som innefattar upplevelse och teknik inom respektive konstform.

Exempel på innehåll:

Dramatik – pjäser, revy, musikal
– teater
– regi

Dans

Musik

Bild – teckning
– målning
– foto
– skulptur

Slöjd – textilcollage
– mode
– konsthantverk

Arbetsätt Tillvalskursen ska ha en sådan uppläggningsätt

- eleverna får möjlighet till intresseval av innehåll och arbetsätt. De mål man gemensamt sätter för kursen utgör ramen och förutsättningen för valsituationerna. Detta kräver en omfattande elevmedverkan i planeringen,
- undervisningen kan bedrivas av ett lärarlag. Stora delar av undervisningen sker i projektform. Kontinuerliga möjligheter att börja kursen ska finnas,
- man utnyttjar kontakter med det lokala kulturlivet såväl i kursarbetet i skolan som under fritiden,
- eleverna tränas i att ta aktiv del i planeringen och tillsammans med lärarna utforma en detaljerad planering för termin eller läsår.

Så här uttalar sig Jessica J i klass 8 D när hon beskriver och utvärderar tillvalskursen *Fritt skapande*:

”Fritt skapande har betytt väldigt mycket för mig.

- Jag har fått större självförtroende.
- Man vågar visa vem man i själva verket är.
- Det är väldigt kul att stå på scen och att våga göra bort sig.
- Jag tycker att man får lära sig att ta hänsyn till andra.

Men det allra viktigaste är nog att **DET ÄR KUL.**”

Hantverk, hemslöjd och självhushåll

Tallåsskolan, Läroverksgatan 1, 641 36 Katrineholm, tel 0150-574 05

Kontaktpersoner: Lars-Olof Klockar, Alf Lundqvist, Siv Tolbäcken

Hantverk, hemslöjd och självhushåll ingår i Tallåsskolans tillval därför att eleverna ska

- genom arbete med olika hantverkstekniker och material tillvarata och utveckla vårt kulturarv,
- lära sig hushålla med resurser och råvaror,
- bli medvetna om vad naturen erbjuder för vår överlevnad.

Målsyfte Eleverna ska genom praktisk och teoretisk verksamhet fördjupa sitt intresse inom olika hantverksområden.

De ska studera och utnyttja naturens kretslopp genom att tillvarata och förädla produkter.

Våra dagars och äldre tiders kulturer och traditioner ska bilda utgångspunkt för elevernas eget skapande.

Kurstid 1–3 läsår.

Ämnen Slöjd, hemkunskap samt orienteringsämnen.

Innehåll Arbete med ull – kardning, tovning, spinning.

Växtfärgning, batik, tygtryck.

Vävning, bandväv, bildväv.

Dräkttraditioner.

Träskärning, svarvning, svepteknik.

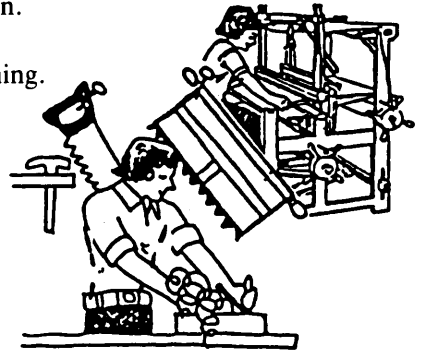
Läderarbete.

Smide, emaljering, tenngjutning.

Mattraditioner.

Spara genom att ta tillvara, matlagning, bakning.

Odling – inomhus och i drivbänk.

Arbetsätt Genom praktiskt arbete upptäcker eleverna olika produkter, material och tekniker. Eleverna ska få möjlighet till skapande arbete utifrån sina egna idéer. Studiebesök görs för att fördjupa sig i ämnet.

Av Tallåsskolans drygt 300 elever har 36 valt "Hantverk, hemslöjd och självhushåll". Det finns en grupp i varje årskurs.

För undervisningen svarar ett lärarlag och lärartimmarna har följande fördelning:

Årskurs	slt	sltm	hk
7	1	1	1
8	1	1	2
9	1	1	2

"Singeltimmarna" schemaläggs som dubbeltimmar antingen varannan vecka eller under en termin.

Exempel på planering av några arbetsområden

Årskurs 7. Det kulturella arvet – ull

Vi studerar hur folk förr använde sig av ull i självhushållet.

Olika ullkvaliteter och fårraser. Studiebesök vid en bondgård.

Kardning.

Spinning på spinnrock och slända.

Tovning

1. Vi tovar en platta. I ett senare moment klipper vi ut delar som vi sammanfogar, t ex vantar, leksaker etc.

2. Vi tovar föremålen direkt och formar dem i denna teknik till sockor, vantar, hattar etc.

- Broderi. Vi utsmyckar våra färdiga alster.

Årskurs 9. Moment från trä- och metallslöjd. Svepteknik

Studiebesök. Björkrotsdragning för svepning. Vi studerar gamla traditioner, tittar på föremål och bilder samt tillverkar askar, burkar, skrin, fat. Råvara, t ex furu eller 3 mm faner, basas i vattenkar.

Årskurs 7–9. Konserveringsmetoder – julförberedelser

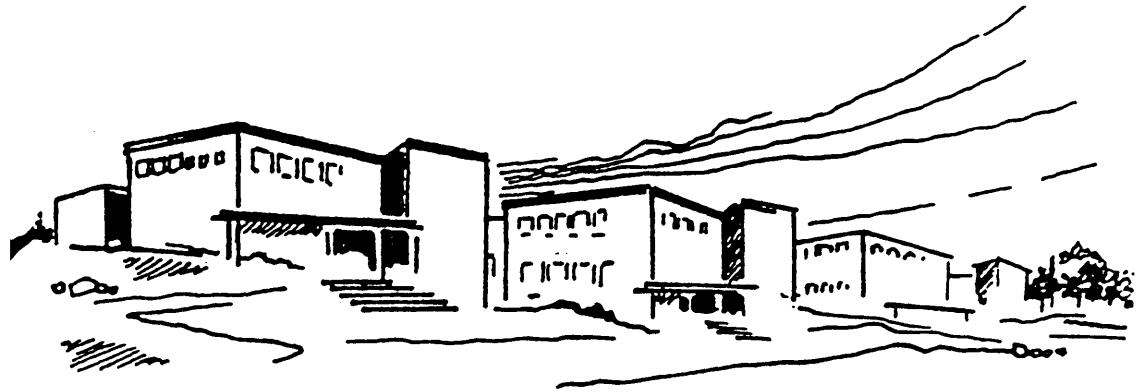
Årstidernas växlingar styr hemkunskapsmomenten. Att ta tillvara vilda eller odlade bär samt grönsaker och vilt ingår i höstens arbete. Odling hör våren till.

Media

Ett tillval med två linjer – RATT samt Ljud och bild

Vialundskolan, Box 17, 692 01 Kumla, tel 019-884 64

Kontaktpersoner: Per Bernestål, Kjell-Olof Messing

Media ingår i Vialundskolans tillval därför att

- massmedia i form av ljud, bilder och texter är något som vi alla möter varje dag i livet. Vi påverkas av dem på olika sätt, roas eller skräms, blir lurade eller lär oss nya saker,
- eleverna i tillvalskursen *Media* ska arbeta med texter, bilder och ljud för att lära sig hur dessa påverkar oss och hur vi kan utnyttja dem.

Ämnet rymmer så många och skiftande moment att vi delar upp det i två linjer.

Målsyfte I RATT (Radio, Tidningar, TV) är syftet att

- på ett praktiskt sätt låta eleverna arbeta med radio, tidningar och TV,
- eleverna ska göra egna radioprogram, ljud- och bildband, egna tidningar och egna trycksaker.

Genom detta arbete ska eleverna få kunskap om hur massmedia arbetar, informerar och påverkar oss.

I "Ljud och bild" är syftet att

- kursen ska ta tillvara och utveckla varje människas inneboende skapar-

förmåga och kreativitet samt lära oss att mer aktivt använda bilden och formen som språk,

- eleverna ska ges möjlighet att ta del av vår egen och andra länders kultur. Målet är att öka förståelsen för det egna landets och andra länders kulturtraditioner och kulturyttringar.

Kurstid 1–3 år. Man kan börja när som helst under högstadiet.

Ämnen I första hand svenska, samhällskunskap och bild, men Media kan även anknytas till andra ämnen i skolan.

Innehåll ”RATT”

Eleven ska lära sig

- att framställa och nyfiket undersöka i första hand radio, tidningar och TV men även utställningar, reklam, musik, film, teater och andra former av massmedia,
- att hitta information,
- att förstå hur språket och bilderna informerar och påverkar oss,
- olika sätt att uttrycka sig,
- att undersöka sin närmaste omgivning och försöka påverka den,
- att förstå och kunna använda en del av de tekniska apparater som finns inom radio, tidningar och TV,
- att handleda andra i de tekniker som ingår.

”Ljud och bild”

Här ska eleven

- lära sig mer om bild- och formspråken, dess möjligheter och begränsningar samt lära sig mer om olika tekniker,
- jobba med bildmaterial till skoltidningen och tillverka skolinformationsaffischer,
- utveckla den teknik, det bildspråk eller formspråk där han/hon bäst kan uttrycka sig,
- lära sig berätta för andra med bild, text och ljud så att en utställning, film, teater, bildband etc blir bra och når sitt syfte,
- undersöka och analysera ungdomskulturen idag,
- aktivt ta del av kommunens utställningar, föreställningar och liknande.

Arbetsätt Kursen ska ha sin utgångspunkt i elevernas intressen och erfarenheter och de ska erbjudas ett variationsrikt arbetsätt.

Arbetet ska vara praktiskt, dvs det ska vara inriktat på att nå påtagliga resultat (t ex radioprogram, utställningar, tidningar mm).

Redovisning sker genom de produkter som eleven arbetar fram. Ett mål är att resultaten av elevernas arbete når utanför skolan.

Första terminen i årskurs 7 arbetar vi efter en fast plan där eleverna får stifta bekantskap med de båda linjernas viktigaste moment. Sedan delar eleverna upp sig i två grupper. Där får elevernas önskemål styra – men ingen av grupperna får ha mer än 16 elever. Det ska sedan finnas möjlighet att byta mellan grupperna.

*Lektionernas
längd* Årskurs 7 och 9: 2 × 80 min
Årskurs 8: 2 × 60 min eller 40 min + 80 min.

Gruppstorlek Max 16 i varje undervisningsgrupp. Det krävs minst 16 sökande för att bilda båda linjerna RATT samt Ljud och bild. Idealet är således mellan 16 och 32 elever som väljer Media i en arbetsenhet.

Lokaler Mediasal + bildsal som schemaläggs samtidigt.

Lärare **Ljud- och bildlinjen:** bildlärare.
RATT-linjen: so- eller svensklärare med intresse för och kunskaper om praktiskt radio- och tidningsarbete.

Arbete och fritid

Arbete och fritid
Att möta arbetslivet
Vårt eget företag
Skogen
Turistkunskap
Skärgårdskunskap
Idrottsledarskap
Friskvård

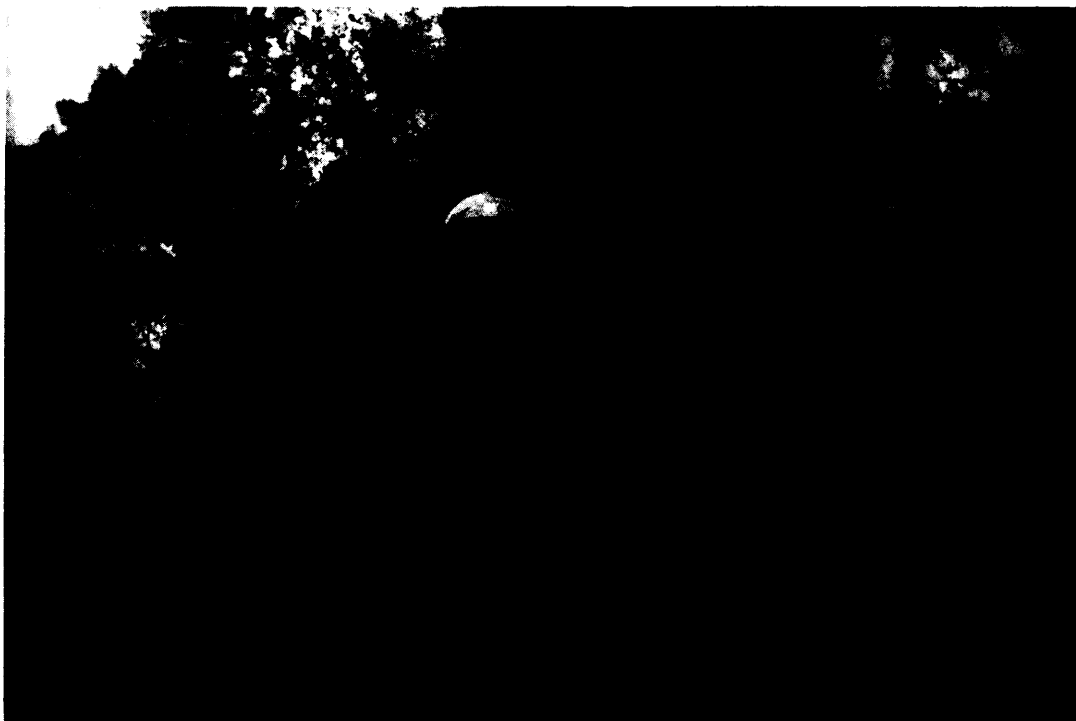

Foto: Håkan Pieniowski/MIRA

Presentation av exemplen

En fri tillvalssektor ger goda möjligheter för skolorna att skapa tillvalskurser där kommunens särart kan komma till uttryck. Dessutom kan den enskilde elevens intressen bättre tillgodoses eftersom kurserna ofta varierar från årskurs till årskurs när det gäller innehåll och arbetssätt. Bäst tycks de skolor ha lyckats som inom ramen för *treåriga* lokala tillvalskurser kunnat erbjuda flera olika inriktningar (grenar). Enstaka terminskurser eller ettåriga kurser tycks mötas med misstänksamhet av elever och föräldrar.

Ett mångskiftande tillval som ändå ger en helhet är *Arbete och fritid* i Virsbo, Västerås kommun. "Att få en ordentlig bild av sitt närsamhälles möjligheter, både vad gäller arbete, fritid och miljö, är en bra grund att stå på", säger man vid skolan.

I Västervångsskolan i Billesholm, Bjuvs kommun, kände man efter några år med den nya läroplanen behov av nya tillvalsalternativ, särskilt för årskurs 9. Samtidigt pågick en debatt om tillvalskursernas kvalitet och skolans ansvar för att alla elever "hittade rätt" efter grundskolan. Skolan och näringslivet arbetade tillsammans fram tillvalskursen *Att möta arbetslivet*, som fick ett positivt mottagande av elever och föräldrar. Näringslivet representerades av sina skolinformatörer som utbildats genom SSA-rådets försorg. Dessa informatörer fann i den nya tillvalskursen en ny och meningsfull roll.

Ett tillval som stimulerar till positivt samarbete och integration mellan ämnen och där elevernas fantasi och idéer kan förverkligas i en konkret slutprodukt är *Vårt eget företag* vid Lindeborgsskolan i Malmö. För att så småningom kunna starta och driva ett företag utbildas eleverna inom fyra områden. Därefter "söker de jobb" i sitt eget företag. Den löpande verksamheten i företaget är helt självbärande. Verksamheten baseras på verkliga finansiella transaktioner för att eleverna ska få en så realistisk bild som möjligt av ett företag. För närvarande är ett handelsbolag och ett aktiebolag igång.

I detta tillval integreras på ett naturligt sätt närmiljö och samhälle. "ABCD-företaget" har bildat en företagsnämnd, har stormöten och får hjälp av LO-sektionen i Malmö med facklig utbildning. En verksamhet med fadderföretag håller på att utvecklas.

Vid Gällö skola i Jämtland har ett tjugofemtal elever i årskurserna 7–9 valt tillvalsämnet *Skogen*. Kommunen och näringslivet har genom aktiv påverkan, både i ett inledande skede och under arbetets gång, gjort det möjligt att genomföra detta tillval. Kursplanen har utarbetats tillsammans med skogsskolan i Bispgården och i samarbete med bl a skogsvårdsstyrelsen, SCA, Norrskog och Gällö sågverk, vilket ger kursen substans och styrka. Egna skogsodlingar på Sundsjö församlings skiften, tillgång till en donation och en egen lokal för verksamheten har betytt mycket för arbetet.

I Vällingbyskolan, belägen i en tätbefolkad förort till Stockholm, finner man också, kanske något överraskande, tillvalsämnet *Skogen*. Det är natur-

ligt att kursplanen här lägger huvudvikten vid skogen som källa för ett insiktsfullt friluftsliv. Det gäller "att ge eleverna en förtrogenhet med naturen som inte är självklar för alla storstadsinnevånare".

Turism är en viktig näring på många håll i Sverige. Många ungdomar kommer att få arbete inom denna sektor. I Borgholms kommun syftar tillvalskursen *Turistikunskap* till att förbereda eleverna för arbetsuppgifter inom turistområdet. I kursen ingår bl a en mindre kurs i tyska som ska göra det möjligt för eleverna att reda sig i kontakter med de många tysktalande turister som besöker Öland under sommaren.

Ytterligare ett intressant exempel på hur lokalsamhällets särart kan komma till uttryck i skolarbetet är tillvalsämnet *Skärgårdskunskap*. Inom ramen för försöksverksamhet med decentraliserad högstadiundervisning i Värmdö kommun har två lärare som arbetar vid skärgårdsskolor, Tord Falk och Karl Nordlund, utarbetat en kursplan. Innehållet är visserligen relaterat till glesbygdsförhållanden i skärgården, men uppläggningsen kan vara av intresse även för glesbygdshögstadiet i andra delar av landet.

Idrott i olika former tar en stor del av många människors fritid. Idrottsintresset i skolor och bostadsområden kan vara mer eller mindre utvecklat. Lgr 80, som ger stor lokal frihet, gör det möjligt att tillvarata specialintresset på skolan. När tillvalskursen *Idrottsledarskap* anordnades för första gången 1982 vid en skola i Karlstad gavs följande motivering: "Vi vet av erfarenhet att det i vår skola finns ett antal ungdomar som främst är aktiva inom bollsporterna fotboll, handboll, bandy och ishockey, d v s lagsporter med många gemensamma nämnare och en likvärdig föreningsstruktur. Vi vet också, genom olika undersökningar, att många av dessa ungdomar avbryter sina idrottsaktiviteter då de inte "platsar" i respektive A-lag, och sedan övergår till andra typer av verksamhet. För att stimulera ungdomarna till att ändå tillgodose sina intressen inom föreningslivets ram är det en angelägen samhällsuppgift för skolan att ge dem en grundläggande utbildning i tillvalsämnet *Idrottsledarskap* med inriktning mot ungdomsledarskap.

I tillvalskursen *Friskvård* vid Kronogårdsskolan i Trollhättan lär sig eleverna ta ansvar för den egna hälsan. Dessutom har denna kurs visat sig kunna skapa kontakter mellan svensktalande barn och invandrarelever. Därigenom bidrar kursen till att utveckla en större gemenskap vid skolan.

Arbete och fritid

Virsboskolan, 730 61 Virsbo, tel 0223-342 75

Kontaktpersoner: Valter Smedberg

Leif Åhlén, Wirsbo Bruk, tel 0223-342 00

Vid Virsboskolan i Surahammars kommun arbetade vi fram tillvalskursen *Arbete och Fritid* (AF). Förutom föreskrifterna i Lgr 80 hade vi följande intentioner:

- Att skapa ett tillval med många praktiska moment.
- Att nå utanför skolans gränser.
- Att erbjuda ett mångskiftande tillval som ändå skapade en helhet.
- Att ge eleverna en känsla av trygghet i att vara förberedda för att ta "steget ut i livet".
- Att eleverna skulle få en ordentlig bild av sitt närsamhälles möjligheter, både vad gäller arbete, fritid och miljö.

Så här har vi arbetat

Virsboskolan är en treparallellig skola, vilket innebär att vi kunde kalkylera med att det skulle bli ungefär 25 elever som skulle välja det lokala tillvalet. Problemet var att skapa ett tillval som blev stimulerande för elever av båda könen. Lösningen fann vi vara att göra ett antal kortare kurser och binda samman dessa till en enhet.

Vi bildade en arbetsgrupp som var sammansatt så att den representerade skolans samlade lärarkår. I gruppen ingick en lärare i vardera No, Bild, Hk och So samt en mellanstadielärare. Som synes en ganska heterogen grupp, vilket medförde att tillvalskurserna kunde diskuteras ur flera olika aspekter. Därefter vände vi oss ut mot samhället för att presentera våra tankegångar och för att hämta idéer som vi kunde arbeta vidare med.

Vi vände oss till elever, föräldrar, lokala organisationer och näringslivet, framför allt då Wirsbo Bruk, som är den dominerande industrin på orten. Alla tyckte att det var vettiga tankar vi kommit med och ur dessa sammankomster började den femte punkten i våra "intentioner" ta form och utvecklas mot det lokala tillval vi har idag. Wirsbo Bruk tyckte att detta var ett utmärkt sätt att bygga upp ett fungerande samarbete på och har helhjärtat satsat på projektet. Låt oss redan här säga att utan denna satsning hade AF aldrig blivit av.

När vi nu enats om att tillvalet skulle handla om närsamhället och dess möjligheter gällde det att sammanställa färdighetsträning, kunskapsinhämtande och praktik på ett lämpligt sätt. Vi hade kommit fram till att vi hade fyra delar att arbeta med, nämligen *arbetslivet och dess villkor, fritiden och dess möjligheter, miljön runt omkring oss och vår kropp och vår hälsa*. Till detta kan tilläggas att vi skulle "få in" de baskunskaper och färdigheter som vi fann vara viktiga för eleverna. Färdighetsträningen beslöt vi skulle ligga i årskurs 7 för att sedan "bära frukt" under de olika delkurserna i årskurs 8 och 9.

Vi ville träna eleverna i att inhämta och redovisa fakta på ett så mångfasetterat sätt som möjligt. Mellanstadieläraren kunde här redovisa vilka tekniker eleverna tränat under mellanstadietiden, vilket var till stor hjälp när vi skulle försöka hitta rätt nivå för kursen. De redovisningsformer vi bestämde oss för var:

- Foto inklusive mörkrumsarbete.
- Maskinskrivning och upprättande av skrivelser.
- Bildframställning.
- Textning och utställningsarbete.
- Muntlig och skriftlig kommunikation.

Den del av tillvalet som handlar om arbetslivet utarbetades av en grupp bestående av den tidigare presenterade lärargruppen tillsammans med Wirsbo Bruks representanter.

Vi fann att vi hade ganska olika utgångspunkter när vi började planeringen, men allteftersom arbetet framskred lyckades vi upprätta ett mycket givande samarbete.

Vi kom fram till att vi skulle ge en så fyllig bild som möjligt av närsamhällets arbetstillfällen och av dess rutiner vid anställningar, omplaceringar, förhandlingar m m. Vi ville belysa hur de olika företagsformerna fungerar.

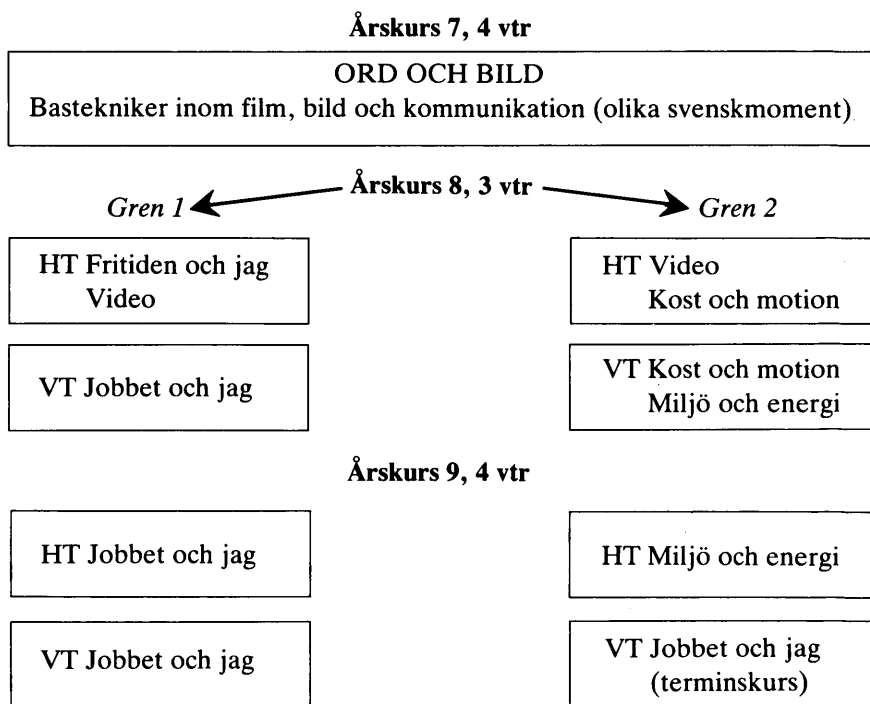
Därefter vände vi oss till övrigt näringsliv på orten. Det gensvar vi mötte gjorde oss mycket motiverade att fortsätta arbetet. Alla (13 olika företag med tillsammans 35 utnyttjade praktikplatser hittills) har helhjärtat stött projektet.

Brukets representanter redogjorde för hur deras rutiner var och vi bestämde oss för att följa dessa eftersom de flesta av våra elever får arbete där så småningom.

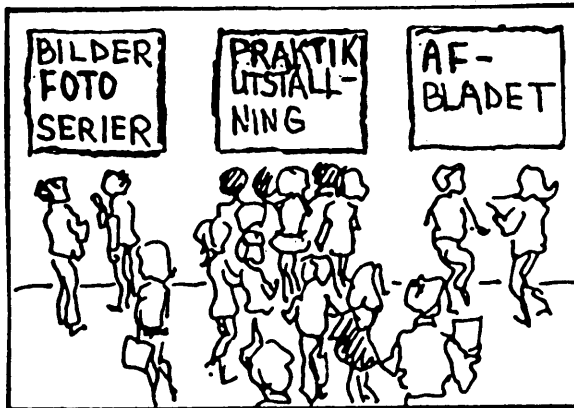
De rutiner som valdes återfinns i organisationsplanen. Vid utformandet av materialet lät Wirsbo Bruk de anställda, som skötte uppgifterna, välja de moment som skulle ingå.

Kost och motion och Miljö och energi är delkurser som finns på många högstadier. Därför redogör vi endast kort för hur arbetet bedrivs inom dessa områden.

Organisation

Målsättning och kortfattad beskrivning av innehållet i de olika delkurserna

Ord och bild

4 vtr i årskurs 7 för alla elever.

- Du ska lära dig att informera på ett tydligt sätt.
- Du ska samla fakta och redovisa i ord och bild.

Video

1 ½ vte under en termin i årskurs 8 för alla elever.

- Grunderna i att sköta en videokamera och en videobandspelare. Gemensamt för dessa båda delar är träning av grundtekniker, som sedan ska användas i övriga delar av AF och i annat skolarbete.

Fritiden och jag

1 ½ vte under en termin i årskurs 8 för elever som valt gren 1.

- Du ska få möjlighet att utforma en meningsfull fritid.
- Du ska lära dig hur man jobbar i en förening.
- Du ska vara med och ta ansvar för fritidsverksamheten på skolan.
- Du ska öva förmågan att själv planera och genomföra en aktivitet.

Kost och motion

1 ½ vte under både höst- och vårterminen i årskurs 8 för elever som valt gren 2.

- Du ska känna till sambandet mellan kost–motion–hälsa–konsumtion. Test av olika produkter, prisjämförelser etc. Genomgång av hur man äter vettigt, uppbyggnad av kondition på ett bra sätt, tester och olika idrottsalternativ som står till buds inom kommunen. Pröva på olika idrottsformer.

Miljö och energi

1 ½ vte under två till tre terminer för elever som valt gren 2.

- Du ska känna till hur naturen fungerar och hur människan påverkar och påverkas av den. Genomgång av hur olika delar av naturen är beroende av varandra. Miljön runt omkring oss. Olika metoder vid odling.

Kursplan för de delkurser som riktar sig mot arbetsmarknaden i näringslivet

Jobbet och jag

Mål/syfte Delkursen syftar till att

- eleverna ska få en allsidig bild av det lokala näringslivets verksamhet och funktion,
- eleverna ska få möjlighet att pröva på några av ortens arbetsplatser.

Kurstid 3 terminer.

Ämnen Samhällsorienterande ämnen, syo.

Innehåll Söka arbete:
Arbetsförmedling. Anställningsintervju. Läkarundersökning. Arbetsplatsbesök.

Praktiskt arbete:

Arbetsplatsintroduktion. Allmän introduktion. Arbete vid arbetsplatser. Samverkansformer (t ex facket, samrådsgruppen).

Utvärdering och redovisning:

Redovisning i muntlig och skriftlig form, utställning och diskussioner.

Arbetsätt Arbetsgång och arbetssätt är flexibelt. Hänsyn måste bland annat tas till elevernas önskemål om att arbeta ensamma eller i grupp.

Redovisningen kan antingen ske fortlöpande efter varje praktisk arbetsperiod eller sammanfattningsvis på t ex temadagar eller under de sista veckorna av en termin.

Förutsättningar:

- att ämnet har 4 timmar per vecka till sitt förfogande. 4×15 veckor = 60 timmar,
- att eleven ej får byta under pågående termin,
- att eleven ska få prova på minst ett jobb under första terminen.

Jobbet och jag (terminskurs) har samma uppläggning men är mindre omfattande.

Att möta arbetslivet

Västervångsskolan, Billeholmsvägen 70, 260 50 Billeholm, tel 042-731 00

Kontaktpersoner: Sven-Åke Tannerstig

Bertil Orsmark, Findus, tel 042-708 00

Mållsyfte Tillvalet *Att möta arbetslivet* syftar till att

- förbereda eleverna för arbetslivet,
- träna eleverna i att se helheten i hur olika organisationer, företag och institutioner samverkar i samhället,
- få eleverna att förstå och inse villkoren i arbetslivet,
- ge eleverna en allsidig bild av arbetslivet i kommunen,
- träna eleverna i självständiga projektarbeten,
- ge eleverna möjlighet att skapa nyttiga kontakter för framtiden.

Kurstid 1 läsår.

Ämnen/ämnesområden Ekonomi, organisationskunskap, företagskunskap, offentlig verksamhet, internationell verksamhet, massmedia och kultur.

Innehåll

- Arbetslivet i samhället.
- Offentlig verksamhet.
- Arbetslivets organisationer.
- Ekonomi.
- Arbetslivet i andra länder.

Arbetsätt Övervägande praktiska övningar i form av väl planerade och förberedda studiebesök som läggs upp och redovisas i projektform.

Projektarbete.

Lektioner, delvis med bistånd av skolinformatörer och andra arbetslivsrepresentanter.

Vad vi ville och vad vi uppnådde

Under de fyra veckotimmar som kursen disponerade, schemalagda 2+2, var vår ambition att eleverna i så stor utsträckning som möjligt skulle vistas på företagen. Eleverna skulle arbeta i större och mindre grupper, självständigt och med krav på redovisning efteråt. De skulle träffa många olika anställda inom företaget och uppleva en mängd olika yrken som förekommer inom ett företag samt inse att det finns ett innehåll i varje arbete. Vi ville få eleverna att förstå att det mesta som lärs ut i skolan faktiskt kommer till användning antingen i arbetslivet eller privatlivet. I skolan skulle sedvanlig uppföljning och redovisning ske under medverkan av det besökta företagets representanter.

Efter att ha arbetat med arbetsområdena Findus, Banken, Kommunen och Gullfiber fick eleverna under senare delen av våren möta andra yrken, bl a inom kyrkan.

Ett avsnitt ägnades åt massmediakommunikation med studiebesök på Sveriges Television i Malmö, Helsingborgs stadsteater samt några tidningsredaktioner.

Året avslutades med att eleverna individuellt fick önska ett studiebesök på en arbetsplats. De fick på egen hand kontakta företaget, organisera och genomföra studiebesöket samt slutligen redovisa sina erfarenheter inför kamraterna.

Som sammanhållande kursföreläsare under året fungerade syo-konsulenten som tillsammans med de olika handledarna svarade för betygsättningen.

Eleverna medverkar fortlöpande i utvärderingen av varje avsnitt.

Vi tycker att vi har vunnit följande med vårt försök:

- Eleverna har varit mer engagerade.
- Eleverna har fått ökat självförtroende och personlig mognad.
- De har fått en betydligt större insikt i arbetslivets villkor.
- Nästan alla elever har höjt sitt tillvalsbetyg från årskurs 8, flera med 2–3 betygsenheter.

Syo-konsulenten har lärt känna eleverna bättre, vilket framför allt varit till nytta i arbetet med de elever som hamnar utanför gymnasieskolan.

Arbetslivets representanter har förhoppningsvis

- fått bättre förståelse för hur en tonåring tänker och fungerar,
- fått lära känna en del elever, som kanske så småningom söker arbete på deras företag,
- fått ökad insikt i skolans vardag som ibland kan inrymma problem som kan vara svåra att beskriva för en utomstående,
- fått insikt i betygsättning av elever i grunskolan.

Skolan har känt ett starkt gensvar från intresserade och engagerade arbetslivsrepresentanter.

Några omdömen efter första försöksåret:

Elev:

”Det har varit lärorikt och omväxlande. Man har haft praktisk nytta av ämnet. Vi har blivit behandlade som vuxna. Jag ångrar inte att jag valde detta tillvalsämne.”

Så här tyckte skolinformatörerna:

”Syftet med ämnet är nått. Vi upplever det som ett angeläget och engagerande ämne. Det förenar skola och arbetsliv på ett meningsfullt och realistiskt sätt.

Genomförandet förutsätter ett äkta engagemang från de inblandade i företagen.

Ämnet har givit eleverna mognad, motivation, självförtroende och kunskap för framtiden. Det har varit stimulerande att få jobba med skolan och på detta sätt få ge eleverna en bestående insikt i arbetslivets villkor.

Ämnet känns så angeläget att det borde vara obligatoriskt.”

Vårt eget företag

Lindeborgsskolan, Orkestergatan, 214 81 Malmö, tel 040-13 70 05

Kontaktpersoner: Einar Andersson, Inga Pankarz

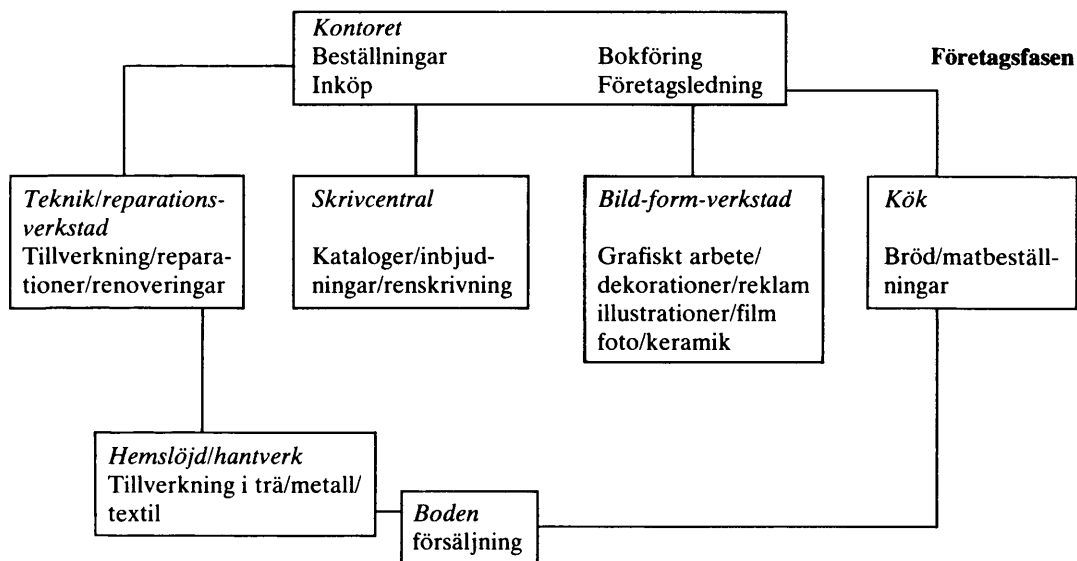

På Lindeborgsskolan i Malmö startade vi tillvalsarbetet med följande idéer:

- Vi ville skapa ett *positivt* tillval för elever som inte väljer språk.
- Det skulle inte bli de "gamla" tillvalen med nya rubriker.
- Vi ville skapa ett tillval där flera lärarkategorier blir stimulerade till ett positivt samarbete, framför allt för de lärare som mera sällan får tillfälle till integration med andra ämnen.
- Vi ville skapa ett tillval som tar tillvara elevernas behov av att arbeta praktiskt och som kunde intressera både pojkar och flickor.
- Vi ville ha ett tillval som visar sammanhangen mellan teori och praktik på ett konkret sätt.
- Vi ville ha ett tillval där det på ett naturligt sätt går att integrera närmiljön och samhället (studiebesök, syo-fackföreningsmedverkan, företagsmedverkan, servicearbete i skolan mm).
- Vi ville också ha ett tillval där eleverna i stor utsträckning får ta ansvar för sina egna beslut och sitt eget arbete.
- Vi ville slutligen ha ett tillval där elevens fantasi och idéer kan förverkligas i en konkret slutprodukt.

Vi startar ett företag

Efter arbetet med målbeskrivningen försökte vi länge laborera med de "gamla" tillvalsämnen för att försöka knyta ihop dem på något sätt. Yrkesvalsläraren kom slutligen med lösningen – VI STARTAR ETT FÖRETAG! Förslaget mottogs till en början med en viss munterhet och skepsis och vi diskuterade länge om det var genomförbart. Efter många turer kom vi fram till nedanstående organisationsplan, som vi fortfarande använder. Tillvalet fick namnet *Vårt eget företag* (VEF).

Årskurs 8 1 termin + Årskurs 9

Lärlingsfasen

Teknik	Kontor	Ateljé	Kök
Teknisk grundkurs reparation och hant- verk	Kontorsteknisk grund- kurs och ekonomi	Grafiskt arbete, bild, form, foto, film, reklam, keramik	Konsumentkunskap, livsmedelstillverking
Grundkurs A 12–13 v	Grundkurs B 12–13 v	Grundkurs C 12–13 v	Grundkurs D 12–13 v

Årskurs 7 + 1 termin i Årskurs 8

Vårt eget företag

Elever som väljer VEF delas upp i fyra grupper med så jämn köns- och klassfördelning som möjligt.

Grundkurserna läses så att en grupp börjar i grundkurs A, en annan i B osv. Efter 12–13 veckor skiftar man grundkurs, och när man gått igenom alla grundkurserna har man kommit till mitten av årskurs 8.

Teori och praktik i grundkurserna

Vi försöker att ge eleverna en lagom blandning av teori och praktik. Ingen teori utan att den har betydelse för att man ska kunna genomföra ett praktiskt moment är huvudregeln. Eleverna tränas i att lösa konkreta arbetsuppgifter, t ex att

- räkna ut styckepriiset för bullarna i ett bullbak,
- arbeta fram en modell till en produkt som sedan ska tillverkas,
- göra reklam för företagets produkter,
- sköta företagets bokföring,
- göra en ritning för att utveckla en idéskiss.

Grundkurs A

- Idé-skiss-ritning-färdig produkt
- Ritarbete
- Val av material och metod
- Arbete i verkstad
- Verktyg och verktygsskötsel
- Renovering och reparation
- Skyddsföreskrifter
- Arbetsmiljö
- Studiebesök
- Arbetslivsorientering

Grundkurs B

Efter grundutbildning i maskinskrivning och maskinräkning ska dessa färdigheter kontinuerligt användas i undervisningen:

- Praktiska skrivelser och blanketter
- Utnyttjande av post- och banktjänster
- Sparande, kreditformer och betalningsmedel
- Olika befattningshavare – anställningsvillkor
- Enkla administrationsrutiner
- Att skicka brev och paket
- Företagsformer
- Marknadsföring – reklam
- Kalkylering
- Budgetering – bokföring
- Skatter
- Datorer
- Studiebesök
- Arbetslivsorientering

Grundkurs C

- Bilden som språk
- Teckning: olika tekniker
- Grafiskt arbete
- Keramik, konsthantverk
- Film, video
- Miljöstudier, offentlig utsmyckning
- Tryckeri – reklam
- Studiebesök
- Arbetslivsorientering

Grundkurs D

- Varans väg
- Privat och offentlig konsumtion
- Att köpa
- Konsumentinformation – bedöma information
- Reklam – försäljning
- Beräkna kostnader och vinst
- Livsmedelsförvaring
- Naturens skafferi
- Matlagning och bakning
- Hemlagat – industrilagat
- Marknadsundersökningar
- Demonstrationer – utställning
- Studiebesök
- Arbetslivsorientering

Lärlingstiden är slut – nu söker eleverna jobb!

På hösten i årskurs 8 när eleverna går sin sista grundkurs får de söka jobb i verkstäderna.

Efter en informationsdrive med affischer, annonser och ett informationsmöte för alla "lärlingar" får varje elev lämna in en platsansökan.

I anslutning till informationskampanjen har föräldrarna haft möjlighet att komma och se på verksamheten.

När ansökningstiden är slut behandlas ansökningarna till en början av lärarlaget. Det brukar bli en bra fördelning på de olika verkstäderna, men då måste eleverna även kunna acceptera sitt andrahandsval. När grovgallringen är klar, presenteras och diskuteras förslaget i företagsnämnden. Där efter får alla besked på ett stormöte.

På ABCD-företaget finns en *företagsnämnd*. Vid byte av grundkurs samlas eleverna till *stormöten* för att skapa en gemensamhetskänsla och för utvärdering. LO-sektionen i Malmö hjälper till med *facklig utbildning*. Verksamhet med *fadderföretag* håller på att utvecklas.

Ekonomi

"Vårt eget företag" är ett mycket billigt tillval. Skolans befintliga institutioner för bild, hemkunskap, slöjd, teknik och maskinskrivning utnyttjas. Ett utrymme som tidigare inte användes mycket har inretts till kontor.

Den löpande verksamheten i "Vårt eget företag" är helt självbärande. För att ge eleverna en så realistisk och verklighetsnära bild som möjligt av ett företags verksamhet baseras verksamheten på verkliga ekonomiska transaktioner.

För närvarande är ett handelsbolag och ett aktiebolag igång. Båda bolagen följer bolagsordningen och i övrigt de regler som gäller för handelsbolag respektive aktiebolag. Ekonomiska redovisningar för varje grupp i "Vårt eget företag" insänds till skolkontorets ekonomiavdelning.

Material och arbetssätt

Elever och lärare producerar sina läromedel själva genom att samla arbetsuppgifter och faktaanteckningar. Ett undersökande arbetssätt används kontinuerligt. Anteckningar görs från olika källor, t ex referenslitteratur och

uppslagsböcker (jämförelser göres mellan olika framställningar). Ofta styrs verksamheten av de krav som aktuella arbetsuppgifter och beställningar ställer. På detta sätt tränas eleverna ständigt i basfärdigheter som att läsa, skriva, lyssna, tala osv.

Övrig personal

Då VEF konstruerades visste man ungefär vilka elever som skulle komma att välja detta tillval, dvs samma elever som tidigare valt ekonomi, konst och teknik (ofta elever med svårigheter). Därför knöts personal från elevvårdsteamet till arbetslaget.

Yrkesvalsläraren har fått mycket god kontakt med de elever som kanske bäst behöver hans hjälp. Han har lagt alla sina undervisningstimmar på detta tillval. Han har dock ingen egen fast undervisning utan hjälper till där det behövs, ordnar studiebesök, hoppar in som vikarie mm. Syo-frågorna integreras därför på ett naturligt sätt i detta tillval.

Även skolans kanslist är nära knuten till VEF genom att varje elev under grundkurs B får göra 1–2 timmars praktik på skolans expedition.

Arbetslaget

Samarbetet i lärarlaget har varit och är mycket positivt. Tiden för samordning i form av arbetslagsträffar borde dock vara längre. (Innevarande läsår var det 20 minuter per vecka.) Självklart är veckoträffarna inte tillräckliga utan dessemellan måste planeringskonferenser läggas in. VEF är mycket tidskrävande.

Arbetet i lärarlaget har inte alltid varit problemfritt, menar lärarna. ”Vi har fått jämka och ta hänsyn till varandra.” VEF ställer också stora krav på nytänkande och nya arbetssätt. Samarbetet är ytterst viktigt!

Råd till de skolor som tänker starta detta tillval

- Bestäm från början vilken personal som ska ingå i lärarlaget.
- Tag inte med flera än resurserna tillåter.
- Tag väl vara på personalens kunskaper och forma tillvalet efter dessa.
- Informationen om tillvalet är viktig, främst föräldrainformationen.
- Syo-funktionären på skolan bör vara med i arbetslaget.

Den intresserade kan få skriftlig dokumentation om tillvalsämnet ”Vårt eget företag” genom att sända in ett frankerat kuvert med namn och adress påskrivet till Lindeborgsskolan, Orkestergatan 7, 214 81 Malmö.

Skogen

Gällö skola, Skolvägen 17, 840 00 Gällö, tel 0693-205 00

Kontaktperson: Christina Bengtsson

Skogen ingår i Gällöskolans tillval för att

- skapa intresse för vårt varierande nyttjande av skogen och skapa egen aktivitet,
- eleverna ska få kunskap om att skogen utgör den viktigaste försörjningsgrunden i vårt lands skogsbygder.

Målsyfte Målsättningen är att de elever som väljer denna kurs ska beredas möjlighet att på ett trivsamt och många gånger roligt sätt få möta naturen och människornas nyttjande av våra naturresurser.

Ambitionen är att med mjukstart i årskurs 7 ge inblick i och förståelse för människans förhållande till naturen.

Årskurs 7 bör inledas med enkla resonemang om skogens kretslopp, samt teoretiska och praktiska övningar i skogsbruk, som är sammankopplat med detta kretslopp.

Det är viktigt att eleverna får kunskap om hur det är att leva i omedelbar närhet till naturen, att klara sig själva samt att kunna ta hänsyn till våra medlevande arter i skog och mark.

I årskurs 8 och 9 ges en fördjupad bild av kretsloppet som sammankopplas med skogsbruket och människans plats i detta stora sammanhang.

Meningen med denna uppläggnig är att kunna ge en helhetsbild även om kursen väljs endast under ett eller två år. Med alla tre årskurserna som bakgrund bör eleven ha fått grundläggande kunskaper om skogen, såväl ekologiskt som mer yrkesinriktat.

Kurstid 3 läsår.

Ämnen Naturorienterande ämnen, slöjd m fl.

Innehåll

- Historia.
- Skogsbiologi.
- Djur och fåglar i våra marker.
- Skogsbruk.
- Att klara sig själv.
- Hantverk – slöjd.
- Syo.
- Övergripande; Skogen i skönlitteratur, musik och konst.

Arbetsätt Eleverna ska beredas tillfälle till praktiska övningar i så stor utsträckning som möjligt.

Med kursplanen som utgångspunkt har följande ämnesplanering utarbetats

Årskurs 7
(termin 1–2)

Årskurs 8
(termin 3–4)

Årskurs 9
(termin 5–6)

Historia

Enkel skogshistoria, lokalanknuten.

Jämtlands skogars historia.

Skogen och skogsnäringens historia.

Skogsbiologi

Trädslag: arter, kännetecken, användning.

Skogsväxtkänedom. Markvegetation.

Växtfysiologi – hur är en växt uppbyggd?

Årskurs 7
(termin 1–2)

Samspel i naturen.

Marklära:
några mineraler, bergarter, jordarter i fält.

Skogstyper.
Växtfysiologi – hur fungerar en planta?

Djur och fåglar i våra marker

Kännetecken, läten.
Jakt och fiske.

Skogsbruk

Skogens betydelse för kommunen.
Skogens kretslopp.
Plantering.
Lövslyrjning med röjkniv:
– varför ska lövet bort?
– arbetsteknik/ergonomi.
– arbetsmiljö, skyddsfrågor.
– verktyghållning, filning.
– vad händer med barrplant och lövsly efter åtgärden?
Hur gör man i dagens skogsbruk?

Att klara sig själv

Allemansrätt.
Att göra upp eld – var, när och hur.

Årskurs 8
(termin 3–4)

Svampar.
Skogstyper – olika växter med olika krav på miljön.
Markens pH och dess betydelse för skogen.
Fotosyntesen.
Klimat och marklära.
Bonitetsbegreppet.

Lokaler för olika arter, spår, spillning.
Sjuka och skadade djur.
Fauna i skogsbruket.
Jakt och fiske.
Viltvård.

Skogsskötsel förr och nu.
Skogens ekonomiska betydelse för Sverige.
Skogsvårdslagen.
Ägandeförhållanden.
Från plantering till slutavverkning:
markberedning, plantering, röjning, gallring, slutavverkning, transport, sågverk eller mas-safabrik.
Skogens energikällor.
Arbetsteknik och ergonomi.
Kolvedshuggning.

Att välja läger.
Att bygga primitivt skydd.

Årskurs 9
(termin 5–6)

Mikroorganismer.
Skogens näringsbehov.
Nedbrytningsprocesser.
Trädarters härkomst.
Arvsanlag.
Mark och klimatlära.

Beteende.
Det moderna skogsbrukets inverkan på växt- och djurliv.
Jakt och fiske.
Skogens skadeinsekter.

Olika avverkningsmetoder.
Torvbrytning.
Enklare skogsmatematik på träd och bestånd.
Kemiska preparat i skogsbruket.
Skogligen redskap demonstreras, provas.
Skaderisker, skyddsutrustning, arbetarskydd.
Fackliga organisationer.
Arbetsteknik + ergonomi.
Liten kolmila.
Skogsbruk och skogsprodukter i framtiden.
Vad säger forskningen?

Vildmarksliv.
Verktygshantering – skötsel.

Årskurs 7
(termin 1–2)

Att släcka eld.
Att koka, grilla, steka
över öppen eld.
Göra vindskydd.
Rätt klädd.
Rätt utrustning.
Verktygskännedom.
Bärplockning.
Tillvaratagande: frys-
ning av bär, kött och
fisk.

Hantverk – slöjd

Insamling av råmaterial
till kvastar, fågelholkar,
kåsor, näverarbeten,
rotslöjd, blåvedsslöjd,
fiskedon mm.

Syo

Studie- och yrkesorien-
tering i skogliga yrken.

Övergripande

Skogen i skönlitteratur,
musik och konst.

Studiebesök

Lokala industrier
t ex såg, snickeri,
spånplattfabrik.

Årskurs 8
(termin 3–4)

Att hitta i skog.
Eldning och skogsbrands-
risk.
Bär- och svampplockning.

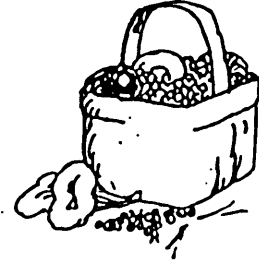
Se årskurs 7.
Reparationer och re-
konstruktioner av gamla
skogsarbetarkojor.

Se årskurs 7.

Massafabrik.

Årskurs 9
(termin 5–6)

Bär- och svampplockning.

BÄR OCH SYAMP
FÅR DU PLOCKA

Se föregående årskurser.

Se föregående årskurser.

Fröplantage – plantskola.

Skogen

Vällingbyskolan, Offerdalsgatan, 162 21 Vällingby, tel 08-37 09 70

Kontaktpersoner: Bertil Gustafsson, Pelle Holmberg

Linoleumsnitt: Louise Ljungberger, 1984

Möjligheten att röra sig fritt i naturen och rätten att plocka bär, svamp och blommor, att bada i sjöarna, sätta upp sitt tält för natten och att få se det vilda i frihet betraktar vi som självklart i vårt land. Från andra länder där denna möjlighet saknas kommer människor hit för att vandra i skogarna, paddla i vattendragen och plocka bär.

Mer än hälften av Sveriges landareal är täckt av skog, som är betydelsefull för arbete och ekonomi men också för friluftsliv.

Den stora betydelse som skogen har för oss, och de kunskaper som behövs för skogsskötsel, naturvård och friluftsliv motiverar tillvalskursen *Skogen* vid Vällingbyskolan.

Målsyfte Med kursen vill vi *ge kännedom* om de växter som bildar skogen och de djur som lever i den.

Skogens historia berättar om dess invandring efter senaste landisens tillbakagång och dess växlande tillstånd under olika klimatperioder samt om det landskap som människan format genom att använda skogsmarken och skogsprodukterna på olika sätt genom tiderna.

Vår tids skogsbruk ger skogen stor ekonomisk betydelse och många arbetar i skogsnäringen. Även under tidigare århundraden har skogen givit produkter till industri och hushåll.

Vi vill i första hand *väcka intresse* för skogens positiva betydelse för människor, men följer också diskussionen om skogsskador på grund av föroreningar och omdiskuterade åtgärder i skogsbruket.

Undervisningen sker på ett sätt som avser *att ge eleverna en förtrogenhet med naturen som inte är självklar för alla storstadsinnevånare*.

Kurstid 3 läsår.

Ämnen Naturorienterande ämnen, idrott och bild.

Innehåll **Allemansrätten**

Rätten att vistas på annans mark och vatten.

Skogsprodukter som man får ta med sig från skogen.

Eldning, övernattnig.

Hundar, ridning och fordon i naturen.

Förbud och inskränkningar.

Hänsyn till djur, växter och människor.

Orientering, kartor

Olika typer av kartor, t ex topografisk, ekonomisk, specialkartor för orientering m fl.

Kartläsning och orientering med topografisk karta i skogsmark.

Kompassen. Beräkning av sträckor och arealer, kurvmätarens användning, skalor.

Växter och djur

De svenska träarterna, deras utbredning och växtplatser.

Trädens stamformer, grenverk, rotsystem och bark.

Knoppar, blad, blommor och frukter.

Trädens spridningssätt, tillväxt och ålder.

Trädens betydelse som föda och boplats för djur.

Främmande trädslag i svensk skog.

Bär, utbredning och växtplatser samt användbarhet i hushållet.

Bärens betydelse som djurföda, giftiga bär.

Olika naturtypers vegetation, t ex myrens, blåbärsgranskogens, tallhedens, löv- och ädellövskogens, sjöstrandens, skogsbrynets.

Hyggets snabbt förändrade vegetation.

Vissa växters användning som nödföda och medicin, färgning mm.

Skogens djurliv huvudsakligen speglat i spår och spårtecken; spårstämplar efter olika arter, gångarter, spillning och spybollar, ätspår och fejningsskador, växlar, legor och bon, läten.

Skogsinsekter, några arter av intresse för skogsbruket.

Några fågelarter som vi ofta kan se och höra.

Djurens och växternas anpassning till förhållanden under olika årstider.

Svampar

Svamparnas ekologiska betydelse genom symbios med träd (mykorrhiza).

Svamparna som nedbrytare av organiskt material (saprofyter).

Parasitiska, för träden skadliga svampar såsom rötsvampar.

Artkännedom, några ätliga svampar, giftiga svampar.

Skogshistoria

Vegetationens invandring efter landisens avsmältning, trädarternas utbredning under olika klimatperioder.

Människans sätt att använda skogsmarken, t ex som åkermark, till svedjebruk, som betesmark, till skogsodling.

Skogens övergång till kulturmark såsom äng och hage. Trädens användning vid tillmakningen i bergsbruket, vid tjärbränning, pottaskebränning, kolning, pappersframställning, som ved samt till byggnads- och snickerivirke.

Brukningssätt och arbetsredskap i skogen förr och nu.

Skogsbrist och åtgärder för att säkra virkestillgången.

Vilttillgång och jakt.

Bär och svamp som inkomstkälla under vissa perioder.

Nödföda, t ex lavar ur skogen under svåra tider.

Ägarförhållanden, skogsvårdslagen.

Dendrokronologi, träden som tidmätare.

Det nutida skogsbruket

Olika åtgärder under skogens kretslopp: markberedning, plantering, hjälpplantering, röjning, gallring och slutavverkning, gödsling, stamkvistning.

Andra åtgärder, t ex dikning, väganläggningar, insektsbekämpning.

Det landskap som skogsbruket formar.

Naturvårdshänsyn i skogsbruket, olika meningar om skogsbruk på vissa marker, t ex fjällnära områden, f d åkermark, våtmarker.

Skogsarbetarens skyddsutrustning, arbetsredskap och arbetsteknik.

Skogen i siffror, statistik rörande tillgång, avverkning, tillväxt mm.

Hembygdens natur och naturminnen

Märkliga växtlokaler och enstaka märkliga träd m fl naturminnen i naturområden i storstadens närhet.

Kontroll av äldre noteringar ("Stockholmstraktens natur- och kulturminnen", Sernander m fl 1935) samt egna upptäckter.

Övrigt

Trädslag och skogstillgångar i andra delar av världen.

Arbetsätt Utmärkande för kursen är att en stor del av undervisningen sker utomhus. Artkännedom får man med hjälp av alla sinnen i växternas naturliga omgivning vid upprepade tillfällen. Så kompletteras biologiämnet som har en obetydlig exkursionstid.

Bär och svamp plockas och tillvaratas.

Avsnittet om skogsbruket innehåller praktiskt arbete med plantering och röjning samt demonstration av annat skogsarbete.

Orientering och kartläsning övas under flera utflykter och ingår sedan ständigt vid exkursioner.

Spår och spårtecken studeras i fält och samlas in tillsammans med annat material för inomhusarbete.

Det har hitintills varit möjligt att genomföra en lägerskola i anslutning till fjällnära skog. Friluftsliv med bland annat paddling har också förekommit.

Eleverna bygger successivt upp ett kompendium innehållande kartor, tryckta skrifter, egna anteckningar, växtmaterial mm.

En egen tidning "Skogen" framställs och där redovisas en del av arbetet.

Elevernas valmöjligheter, kunskapskontroll

Kursen kan väljas under ett, två eller tre läsår. Man kan således välja "Skogen" i årskurs 8 eller 9 även om man tidigare haft annat tillval. För att elever som väljer "Skogen" under endast ett läsår ska få en inblick i hela ämnet berörs samtliga avsnitt i varje årskurs. Successiv påbyggnad sker sedan för varje fortsatt läsår.

Kunskaperna kontrolleras genom skriftliga prov, muntliga förhör och i praktiskt arbete.

EN ÄLG I VÄLLINGBY

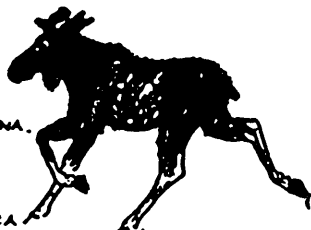
AV: JARNA KROPPANEN

SÖNDAGEN DEN 13 OKTOBER 1985 KLOCKAN 2130
SÅG JAG NÅGONTING HÄSTLIKNANDE SPRINGA PÅ
BERGSLAGSVÄGEN. FÖRST TRODDE JAG ATT DET VAR EN HÄST
SOM RYMT FRÅN GRIMSTA RIDEKOLA.
MEN DET VAR EN CIREA 1 1/2 ÅR GAMMAL ÄLG TJUR.

ÄLGEN VORDE MYCKET
FÖRVRERAD. DEN TRAVADE SNABBT.
EN BIL KOM KÖRANDE MOT DEN
I HÖG FART. ELLEN BROMSADE OCH
ÄLGEN KLARADE SIG I SISTA STUND.
DEN HOPPADE UTAN PROBLEM
ÖVER STAKET PÅ BERGSLAGSVÄGEN
SOM AVGRÄNSAR DE BÅDA KÖRBANORNA.
DET VAR INTE MYCKET TRAFIK UTE
SOM TUR VAR.

ÄLGEN SPRANG VIDARE UT PÅ
CYKELVÄGEN VID JÄNTLANDSGATAN
DÄR JAG BOR. EN CYKLIST VAR NÄRA
PÅ ATT RANLA AV CYKELN DÅ ÄLGEN SPRANG FÖRBI HANOM.
CYKLISTEN HANN NOG ALDRIG RIKTIGT FÖRSTÅ VAD SOM
HÄNT. ÄLGEN FORTSÄTTE SEDAN SIN FÖRVRERADE FÄRD
UPP MOT VÄLLINGBY CENTRUM.

MEHA ÄN SÄHÄR SÅG JAG INTE SJÄLV. MEN HADE JAG
STANNAT KVÄR OCH TITTAT ETT TAG TILL SÅ HADE JAG
ANTAGLIGEN SETT ÄLGEN IGEN.
JAG VAR HJÖRNDAGEN OCH TALADE MED EN POLIS SOM
TJÄNSTGJORDE DEN KVÄLLEN.
HON BERÄTTADE ATT DE AV EN TAXI CHAUFFÖR HADE
HÖRT ATT EN ÄLG IRRADE OMKRING PÅ BERGSLAGSVÄGEN.
POLISEN HADE RYKAT UT FÖRE ATT LÖTA, MEN DE
HITTADE DEN INTE.
ÄLGEN HADE ENLIGT EN BILIST VÄNT TILLBAKA UPPE
VID POSTEN I VÄLLINGBY. DEN HADE SEDAN
SPRUNGIT NER TILL RÄCKSTA RONDELLEN DÄR EN
ANNAN TAXI CHAUFFÖR VÄRIT NÄRA ATT KÖRA PÅ DEN.
EFTER ATT DEN SPRUNGIT ETT PAR VARV RUNT
RONDELLEN HADE DEN FÖRSVUNNIT UT MOT
GRIMSTA SKOGEN. SEDAN DESS HADE DE INTE
HÖRT AV DEN.

Begränsningar och önskemål

Vällingbyskolans läge medför ofta tidskrävande färdvägar till olika skogsområden. För att störa undervisningen i andra ämnen så litet som möjligt används ibland helger vid heldagsutflykter.

Tillvalet disponerar ej något eget utrymme i skolan utan får hålla till godo

med tillfälligtvis lediga lokaler. Detta försvårar arbetet och hindrar uppbyggnad av egna samlingar.

Endast ett fåtal elever väljer "Skogen", vilket medför att det inte alltid finns grupper i alla årskurser eller att en grupp upplöses, då några byter tillvalskurs.

Vissa inslag i skogshistoria, t ex kolning och tjärbränning liksom en del skogsarbete, har vi för närvarande inte möjlighet att arbeta praktiskt med, vilket vore önskvärt.

Tillvalsgruppen kan anordna naturstigar och orienteringsbanor, vilket vi hoppas ska vara till nytta för skolan.

Skolans läge i en Stockholmsförort gör troligen att vårt tillval "Skogen" skiljer sig från tillval med liknande namn i andra delar av landet.

Turistkunskap

Borgholms kommun, Norra och Södra Ro

Åkerboskolan, 380 74 Löttorp, tel 0485-202 60

Slottsskolan, 387 00 Borgholm, tel 0485-113 75

Kontaktpersoner: Rolf Wilhelmsson, Lars Persson

Öland är ett attraktivt resmål för turister, inte minst för folk från tysktalande länder. Turismen utgör en viktig del av det öländska näringslivet och nästan ingen kan sommartid undgå att komma i kontakt med turismen.

Mål/syfte Tillvalskursen syftar till att

- ge eleverna djupare kunskaper om sin hembygd, dess traditioner, unika natur och sevärdheter. De bör också få inblick i öländskt näringsliv.
- ge eleverna en enkel kontors- och handelsutbildning med utgångspunkt från arbete inom turistnäringen, i affärer och kiosker, på campingplatser, restauranger etc.

Kursen i tyska ska lära eleverna att förstå enkel talad tyska och att själva göra sig förstådda i enkla sammanhang.

Kurstid 3 läsår.

Ämnen Historia, geografi, biologi, tyska och maskinskrivning.

Innehåll Ölands växt- och djurvärld, naturområden, bergarter, fossil och klimat.
Allemansrätten.

Miljövård på Öland.

Ölands jord- och skogsbruk, industri, befolkning, bebyggelse och kommunikationer.

Ölands arkeologi, historia och religiösa förhållanden samt turism och kulturliv.

Maskinskrivning, handel och kontor, med utgångspunkt från följande arbetsområden:

- Kontoret som arbetsplats.
- Papper och hjälpmedel.
- Post, telefon, registrering och förvaring.

Praktisk språkfärdighet:

- Höra – tala, läsa, skriva.
- Elementära kunskaper i tysk grammatik.
- Lexikonkunskap för att läsa och tolka brev, anvisningar, beskrivningar etc.
- Databokningar övas i årskurs 9.

Arbetsätt Tid för olika ämnesgrupper fördelas sålunda

	<i>Årskurs 7</i>	<i>Årskurs 8</i>	<i>Årskurs 9</i>
Tyska	2 vtr	2 vtr	2 vtr
Biologi/historia/geografi	½ vte	1 vte	1 vte
Maskinskrivning	½ vte	1 vte	1 vte

”Ölandskunskap”

Arbetet ska leda fram till att eleverna på svenska och tyska bör kunna

- redogöra för ”Allemansrätten”, fiske etc,
- informera om sevärdheter och aktiviteter, t ex cykling och cykelutrustning, vandringsleder,
- beskriva olika boendeformer som erbjuds turisterna,
- tolka en karta och ge information om den,
- beskriva stränder och omgivningar,
- använda ett ordförråd som möjliggör arbete i affärer, kiosker, serveringar och på campingplatser,
- bistå personer som blivit sjuka, t ex ordna ambulans,
- hjälpa turister tillrätta vid bank- och postärenden.

Skärgårdskunskap

Värmdö kommun, Odelbergs väg, 134 00 Gustafsberg, tel 0766-321 20

Kontaktperson: Carl-Olof Sandqvist, Hemmesta ro, Box 103, 139 00 Värmdö,
tel 0766-646 47

Foto: Mikael Andersson/MIRA

Öarna i Stockholms skärgård skiljer sig till viss del åt i fråga om natur, näringsliv och historia, vilket ger olika förutsättningar för hur det praktiska arbetet i ämnet skärgårdskunskap kan utformas och genomföras. Men ett gemensamt inslag är avfolkningen som ägt rum i skärgården sedan självushållets tid definitivt var förbi i början av 1950-talet. Det innebar att den unika skärgårdskulturen höll på att försvinna.

I tillvalskursen *Skärgårdskunskap* får eleverna möjlighet att möta den äldre generationen och ta del av deras historiska och praktiska kunnande innan det går förlorat.

Tillvalet är uppdelat på en grundkurs, som läses av alla elever, och fem delkurser som fördjupning. Förhoppningsvis ska även vissa utvalda delar kunna användas på skärgårdsskolornas låg- och mellanstadier. Dessutom kan materialet kanske också ligga till grund för kursverksamhet för vuxna. Ett naturligt samarbete ska kunna växa fram mellan skolan och skärgårdssamhället utanför.

Målsyfte Att ge eleverna kunskap om och fördjupad insikt i skärgårdens specifika historia, problematik och unika natur.

Kurstid 3 läsår.

Ämnen Orienteringsämnena, svenska, musik, bild, slöjd, hemkunskap m fl.

Innehåll Grundkursen läses under tre år med successivt ökad fördjupning.

Våra öar – natur och geografi

- Öarnas geografi: kartstudium, studieutflykter.
- Naturstudier: geologi, växt- och djurliv.
- Dagens skärgård: bebyggelse och befolkning.

Skärgården förr

- Historisk tillbakablick från forntid till nutid.
- Så var det förr: intervjuer med gamla öbor.
- Traditioner på öarna: mat, kläder, helger, seder och bruk.
- Gammalt hantverk och hemslöjd.
- Hur såg här ut förr?: strandlinjen, hamnarna, växtligheten.
- Äldre och ny bebyggelse: postens, skolans, affärens och kyrkans historia. Sjöbodarna, fyrar, torp mm.
- Är det riktigt sant?: sagor, skrock och fantastiska historier.
- Från trä till plast.
- Släktforskning: intervjuer, gamla brev och foton, (mikrofilmade) arkiv.
- Industrier i skärgården förr och nu: tegelbruk, kalkbruk, gruvor, stenbruk och skogsbruk.

Delkurser

- Skärgården i konsten, musiken, fotot och litteraturen.
- Traditionella yrken i skärgården.

- Nya yrken i skärgården.
- Navigation och segling.
- Var rädd om skärgården.

Eleverna ska kunna välja olika områden utifrån sina intressen. Antalet delkurser som eleverna hinner med på högstadiet måste stå i relation till fördjupningen inom delkurserna. Exempelvis planeras delkursen "Navigation" så att eleverna efter tre terminer kan ta *förläsnings* och efter sex terminer *skepparexamen*.

Arbetsätt Med skärgårdskunskap avses såväl fördjupade teoretiska kunskaper som praktiskt kunnande om arkipelagen. Detta innebär att uppdelningen i teori och praktik starkt måste uppmärksammas. Kursen kan lätt bli, men får ej bli, alltför teoretisk.

Dokumentation genom intervjuer, fotografering, exkursioner mm är sådant som bör ingå i den praktiska skärgårdskunskapen.

Tillvalet kan med fördel integreras med de flesta av skolans övriga ämnen.

Till kursplanen i "Skärgårdskunskap" har utarbetats en ämnesplanering som tar upp ett antal delmoment, t ex sjövätt, meteorologi, navigation, fiske, geografi, djur- och naturliv samt historia. Dessutom finns en förteckning över lämpliga studiebesök.

En rapport om tillvalskursen "Skärgårdskunskap" har författats av de båda lärarna Tord Falk och Karl Nordlund. Rapporten kan beställas hos Göran Haverås, Länskolnämnden i Stockholms län, Box 3501, 172 03 Sundbyberg, tel 08-28 93 70.

Idrottsledarskap

Rudsskolan, Mosskatan 1, 654 66 Karlstad, tel 054-19 65 53

Kontaktpersoner: Tord Filipsson, Anders Holmqvist

Hur använder vi vår fritid? Vad betyder det för våra ungdomar att ha goda fritidsvanor? Vem är ledare? Hur ska vi få ledare som är både kunniga och villiga att leda våra barns fritidsaktiviteter?

Genom att erbjuda tillvalskursen *Idrottsledarskap* kan Rudsskolan ge ungdomar som har idrott som fritidsintresse en grund att stå på för att kunna fungera som ungdomsledare i en idrottsförening.

Målsyfte Tillvalskursens övergripande målsättning är

- att ge eleverna kunskaper om idrottsrörelsens organisation och utveckling,
- att ge eleverna kunskaper om idrottens betydelse i samhället,
- att ge eleverna kunskaper om och färdigheter i idrottsledarrollen med inriktning "att vara ungdomsledare".

Kurstid 3 läsår.

Ämnen Idrott, samhällskunskap, historia, biologi, kemi, hemkunskap och svenska.

Innehåll Tillvalskursen ska ge eleverna kunskaper och färdigheter i

- idrottens historiska och organisatoriska utveckling,
- föreningskunskap och mötesteknik,
- ledarskap och instruktionsmetodik,
- datalära,
- träningslära,
- ungdomars fysiska, psykiska och sociala utveckling,
- idrottsskador, första hjälpen, anatomi, fysiologi och livräddning,
- kosten, vilan och hygienens betydelse för individens hälsa och välbefinnande,
- friluftsliv,
- olika drogers negativa inverkan på kroppen,
- yrkesorientering inom fritidssektorn,
- att kritiskt analysera och diskutera olika ideologiska värderingar inom idrottsrörelsen.

Arbetsätt Inom tillvalskursen "Idrottsledarskap" är det av största betydelse att elevernas teoretiska studier konkretiseras med hjälp av laborativa moment som är relaterade till elevernas egna verksamhetsområden. Vidare är det viktigt att låta eleverna tillämpa de kunskaper och färdigheter de förvärvat inom skolans vanliga idrotts- och fritidsaktiviteter genom att t ex

- medverka vid planeringen och genomförandet av idrottstimmar och friluftsdagar på låg-, mellan- och högstadierna,
- leda vissa fria aktiviteter,
- initiera och leda friskvårdskampanjer.

Studiebesök ska ge inblick i olika föreningars organisation och verksamhetsområden.

Friskvård

Kronogårdsskolan, Kronogårdsskolans ro, 461 84 Trollhättan, tel 0520-873 15
Kontaktpersoner: Gertrud Haglund, Ingalill Hansson

Friskvård ingår i Kronogårdsskolans tillval därför att

- kunskapen om sambandet mellan levnadsvanor och livskvalitet ökar elevernas förmåga att ta ansvar för den egna hälsan,
- träningen fostrar till en aktiv fritid,
- arbetssätt och innehåll stärker självkänslan,
- arbetssätt och innehåll ökar inhemska elevers och invandrarelevers kunskaper om och kontakter och gemenskap med varandra.

Mållsyfte Tillvalskursen syftar till att stimulera eleverna till en livsföring som befrämjar fysiskt, psykiskt och socialt välbefinnande. Eleverna ska förstå värdet av sunda levnadsvanor och få intresse för friskvård. De ska tränas till en aktiv fritid.

Kurstid 3 läsår.

Ämnen Idrott och hemkunskap samt orienteringsämnen.

Innehåll Kost- och näringslära.
Träningslära.
Sambandet mellan näringsriktig kost och prestationsförmåga.
Människokroppens funktion.
Arbetsteknik med ryggskola.

Hygien och egenvård.
 Idrottsskador.
 ANT (alkohol – narkotika – tobak).
 Konditionstest.
 Utrustning för friluftsliv och sporter.
 Kontakt med olika sporter och föreningar.
 Naturkännedom genom utflykter.
 Allemansrätten.

Arbetsätt I praktiska övningar får eleverna tillämpa kunskaper om kost och motion. Arbetet planeras så att teori, praktisk träning och social fostran bildar en enhet.

Exempel ur planering för årskurserna 7–9

<i>Idrott (3 vtr)</i>		<i>Hemkunskap (1 vte)</i>
Teori	Praktik	
Bildband: "Det gäller min hälsa.	Lära uppvärmning.	Introduktion.
Enkät: Motionsvanor, rökvanor, färdssätt till skolan osv.	Duschträning.	Enkät: Kostvanor.
Praktiska råd hur man börjar motionera (utrustning, hygien, uppvärmning).	Motionsslinga: 2 000 m träningstest (konditions-snurran). Bollspel.	Hygien i köket.
Vilopuls – arbets-puls.	Träna att ta.	
Utandning (vila–arbete).	Träna att känna–räkna.	Kostcirkeln.
Bildband: "Vi vill inte ha ont i ryggen".	Test inomhus (step-test och liknande).	
Liten ryggskola.	Lyfta, sitta, stå osv.	Matsäck vid utflykt.
Riksrundan: Kost, motion, utrustning.	Promenad med 12 tips-frågor. Tävling.	
Allemansrätten.	Intervallträning.	

Strapats

Mysdag

Utflykt till Uggle dalen, cykeltur runt Halleberg med självtillverkad matsäck, kartläsning (topografisk och ekonomisk), naturstudier och braskväll med korvgrillning i scoutstugan.

No-teknikområdet

Teknologi
Vi tillverkar
Naturvetenskap
Naturlära
Växter, djur och miljö

Foto: Göran Assbring/MIRA

Presentation av exemplen

Tillvalskurser med teknikinriktning väljs oftast av pojkar. I läroplanen betonas vikten av att eleverna ska kunna välja efter intressen och behov, men samtidigt tillmäts tillvalet stor betydelse för brytande av könsroller. För att lösa den konflikten har tillvalskurser som exempelvis "Att klara sig själv", "Vardagslivets teknik och ekonomi" samt "Hemteknik" tillkommit. Försök har alltså gjorts att förena pojkars och flickors traditionella intresseområden.

Även andra vägar har valts. Inom ramen för projektet Flickor och Teknik (FOT) finns t ex tillvalskurser med sådant innehåll att de kan tänkas intressera såväl flickor som pojkar. Kursplanen för tillvalet *Teknologi* vid Frykenskolan i Torsby har detta syfte. Efter några års erfarenheter har skolan, trots ett omfattande informationsarbete, tyvärr nödgats konstatera att det inte är så lätt att förändra attityder. Hittills har bara ett fåtal flickor valt *Teknologi*.

Nya metoder söker sig Skranta skola, Karlskoga, i sin försöksverksamhet med en flickgrupp som erbjuds ett extra tillval, *Vi tillverkar*, i årskurserna 7–9. (Flickgruppen har sedan årskurs 5 arbetat med teknik inom ett särskilt utvecklingsprojekt, Flickor och teknik.) Målsättningen är att göra teknik attraktivt för flickor. Man strävar efter att de ska få sådana insikter i tekniska moment att de vågar välja en naturvetenskaplig eller teknisk utbildning. Genom det extra tillvalet ska det handikapp som flickor tror sig ha gentemot pojkar kompenseras. På skolan menar man att man genom att tillämpa en elevinriktad metodik kan väcka flickornas intresse för teknik och också hålla det vid liv.

En bredare naturorienterad inriktning redovisar tillvalet *Naturvetenskap* i Tranemo. Där har man skapat en tillvalskurs som söker förena teoretiska studier med ett laborativt arbetssätt och stimulera eleverna till egna initiativ och kreativitet. Arbetsmodellen "formulera problemen – sök lösningarna – utred konsekvenserna" går som en röd tråd genom tillvalet.

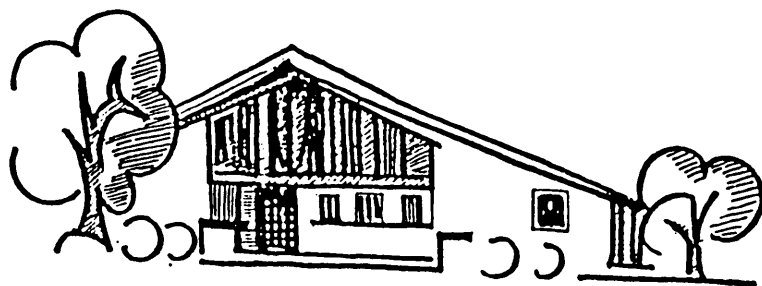
Från Solbergaskolan i Visby redovisas tillvalskursen *Naturlära* som erbjuder en bred orientering inom ekologi och miljövard. I kursen får också eleverna rika möjligheter till praktiskt arbete för att förbättra och bevara den egna miljön.

I Hjulstaskolan, Spånga, har tillvalskursen *Växter, djur, miljö* blivit mycket uppskattad. Eleverna får här möjlighet att varva teoretiska studier med praktiska övningar i djurvård och växtodling. Skolan har egna växthus och drivbänkar, akvarier, terrarier samt fåglar och ökenråttor.

Teknologi

Frykenskolan, Box 503, 685 00 Torsby, tel 0560-138 15

Kontaktperson: Peter Lindqvist

FRYKENSKOLAN

Teknologi ingår i Frykenskolas tillval därför att

- eleverna genom praktiskt arbete ska få förståelse för teknik och naturvetenskap.

Mål/Syfte Undervisningen ska utveckla elevernas tekniska kunnande och förbereda dem för morgondagens arbetsuppgifter inom teknikområdet. Tillvalet syftar till att tillvarata såväl pojkars som flickors traditionella intressen samtidigt som det väcker deras uppmärksamhet för den nya tekniken.

Kurstid 3 läsår.

Ämnen Samhälls- och naturorienterade ämnen, teknik, matematik.

Innehåll Kursmoment och exempel på arbeten:

Elektronik	Bygga t ex halkvarnare och ledningsprovare. Få förståelse för elektronik i t ex digitalur, datorer etc.
Ritteknik	Ritläsning, enklare ritarbeten, arbetsbeskrivningar, monteringsanvisningar.
Verkstadsteknik	Tillverkning av t ex smycken, verktyg, prydnadssaker.
Datateknik	Datorn i praktiken, enklare programmering.

Motor teknik	Lära sig att underhålla och laga enklare motorer.
Kemiteknik	Avloppsrening, pH-värde.
Miljöteknik	Buller, försurning.
Ergonomi	Undersökning av arbetsmiljön på t ex en skola.
Livsmedelsteknik	Gifter i skog och mark.
Byggnadsteknik	Betonggjutning, husbyggnad, energibesparing, målning och tapetsering.
Textilteknik	Tygkvalité – en undersökning.
Konsumentteknik	Undersökning av en produkt, marknadsöversikt, prover och utvärdering.

Arbetsätt Arbetsmoment där teori och praktik vävs in i varandra utgör grunden för en baskurs inom varje kursmoment. Därutöver ska det finnas ett antal småarbeten som bör vara självinstruerande och som eleverna får välja fritt bland.

Studiebesök hemma och på annan ort.

Projektarbete i årskurs 9, t ex:

- * DIGITAL- och DATATEKNIK
 - * FRIGGEBOD
 - * VINDKRAFTVERK
 - * VINDSURFINGBRÄDA
 - * FINN-UP
 - * VERKSTADSTEKNIK
-
- The image contains three hand-drawn sketches. The top sketch is a windmill with a tall tower and a large, multi-bladed wheel. Below the windmill is a small house with a chimney and a few figures. The bottom sketch shows a sailboat on the water with a sun in the sky.

Ämnesplanering med utgångspunkt från kursplanen för läsåret 1986/87

Kursmoment, årskurs 7

Vecka

- 1–6 *Handverktyg, mätteknik, maskiner och säkerhetsföreskrifter*
Efter att ha klarat av de teoretiska avsnitten, som är en förutsättning för fortsatt arbete i verkstad, tillverkar vi här en förvaringslåda av bleckplåt. Lådan är låsbar och användes sedan under hela kursen.
- 7–12 *Ritteknik*
Här jobbar vi mycket med lera för att få samspel mellan ritningsläsning, tillverkning och ritteknik.
- 13–19 *Elektronik 1*
Vi börjar med lödteori, övergår till spikplattor, bygger sedan halkvarnare och batteriprovare. I alla moment ingår komponentkännedom.
- 20–26 *Tillverkning 1*
Här gör eleverna tre olika arbeten inom områdena bänkarbete, plåtarbete och svarvning.
- 27–36 *Ellära*
Förutom att vi repeterar grundläggande ellära tillverkar vi en elmotor.

Kursmoment, årskurs 8

Vecka

- 1–6 *Kommunikationer*
Vi bygger och pratar om raketer, svävare och luftballonger. Vi tar även upp bilen, flygplan och tåg.
- 7–12 *Motorlära*
Här jobbar vi med elmotorer, gräsklippare, motorsåg, bilen samt mopeden.
- 13–16 *Miljö*
Tillverkning av en avloppsreningsanläggning, studiebesök på hälsovårdsnämnden och på en soptipp.

- 17–25 *Tillverkning 2*
Alla elever gör en grill. I mån av tid får de sedan välja eget arbete.
- 26–34 *Elektronik 2*
Vi gör en studieresa till Stockholm och besöker bl a Tekniska museet, Arlanda flygplats, Sveriges Radio, FFV.

Kursmoment, årskurs 9

Vecka

- 1–4 *Konsumentteknik*
Här undersöker vi olika produkter, lär oss köpa bil, moped, motorcykel, vad ska man titta på? etc.
- 5–8 *Materiallära*
Vi lär känna olika material såsom trä, metaller och plaster. Korrosionsskydd.
- 9–14 *Data-digitalteknik*
Programmering inom styr- och mätteknik, styr- och mätövingar, de vanligaste ”grindarna”.
- 15–20 *Byggenergi*
Här tar vi upp energibegreppet, arbetar med energisparande åtgärder inom husbyggnad, bygger olika väggtyper och tittar på värmegenomgångsmotstånd på de olika väggarna. Tar upp k-värdesbegreppet.
- 20– *Projekt*
De projekt som har förekommit är *bilbygge* (ombyggnad av en Volvo Duett) samt *data-digitalteknik* där vi gått djupare in i detta område. Andra tänkbara projekt är att bygga en friggebod, ett vindkraftverk, en vindsurfingbräda etc.

Några kommentarer från undervisande lärare

De tekniska moment som saknas i ”Teknologi”, t ex cykeln, att byta packningar (VVS), koppla sladdar etc, anser vi bör tas upp i den obligatoriska tekniken.

Vårt tillval är utformat så att svårighetsgraden ökar, vilket medför problem för de elever som vill välja ”Teknologi” efter årskurs 7 eller 8. Detta kan dock låta sig göra under förutsättning att eleverna läser in vissa mo-

ment. Speciellt viktigt är att momenten *handverktyg*, *mätteknik*, *maskiner* och *säkerhetsföreskrifter* samt *ritteknik* inhämtas och att dessa kunskaper testas. Som självinstruerande material har vi använt Arne Gustavsson: "Verktyg och Maskiner" B, CWK Glerup, faktahäfte och studiehäfte samt Palazzi-Stenervik-Ståhl: "Ritningar", Liber.

För ytterligare information om "Teknologi på Frykenskolan" kan FOT-projektrapporterna nr 5A och 5B rekvireras från Högskolan i Växjö, Biblioteket Västerled, Box 5053, 350 05 Växjö.

Vi tillverkar

Skranta skola, 691 83 Karlskoga, tel 0586-610 00

Kontaktperson: Rune Edvardsson

Vi tillverkar för flickor ingår i Skranta skolas tillval för att

- flickor ska få möjlighet att sätta sig in i vad teknik är och därigenom våga välja en teknisk inriktning vid fortsatta studier.

Mållsyfte Eleverna ska få ett begrepp om förutsättningar, metoder och konsekvenser vid tillverkning av en produkt.

De ska också få kännedom om de verktyg och maskiner som används vid tillverkning.

Eleverna ska inse de risker som finns i de olika tillverkningsmomenten och lära sig gällande skyddsföreskrifter.

Eleverna ska kunna tillverka enkla tekniska produkter.

De ska få förståelse för för- och nackdelar vid rationell produktion som t ex serietillverkning, standardisering och automatisering.

Kurstid 3 läsår.

Ämnen Matematik, naturorienterande ämnen, teknik, samhällsorienterande ämnen och svenska.

Innehåll Moment beroende av produktval:

Beräkning av materialåtgång, materialkostnad, area och volym.

Mätning av längd, massa, volym, densitet, ämnens egenskaper som kan vara av intresse för de tänkta produkterna.

Naturvård.

Användning av verktyg och maskiner, ritteknik och mätteknik.

Arbetsmiljöfrågor.

Göra arbetsbeskrivningar och funktionsbeskrivningar.

Eleverna ska

- få information om arbetsmarknad och syo-verksamhet,
- ges möjlighet att få träffa kvinnor som arbetar i industrin,
- göra studiebesök på industrier,
- praktiskt pröva olika maskiner och verktyg genom att tillverka olika produkter,
- ges kunskap om skaderisker vid användande av verktyg och maskiner,
- stifta bekantskap med tekniska företeelser som möter dem i det dagliga livet genom att undersöka t ex radio, kamera, hushållsmaskiner,
- ges information om olika sammanfogningsmetoder,
- ges orientering i arbetsmiljöfrågor.

Arbetsätt Arbetsättet ska vara experimentellt och undersökande.

Eleverna ska

- undersöka tekniska ting utifrån egna önskemål,
- uppleva teknik utifrån sig själva,
- upptäcka teknik utifrån egen erfarenhet,
- få insikt i teknik utifrån egen verklighet,
- få kunskap i teknik utifrån egen nivå.

Beskrivning av arbetet med ”Flickor och teknik”

Försöket med en flickgrupp i teknik drogs igång efter upprop från högskolan i Växjö våren 1984. Det var i samband med arbetsmarknadsdepartementets stora satsning i syfte att ändra flickors attityder till tekniken.

Vi hade dessförinnan funderat på varför inga flickor valde teknik som tillval på högstadiet och skissade därför på möjligheten att tidigt satsa på en flickgrupp i teknik. Det räcker inte att låta flickorna ”nosa litet grann” på det märkvärdiga teknikämnet och sedan lämna dem därhän.

I stället satsade vi på ett långsiktigt projekt där flickorna skulle få ha teknik schemalagt från och med årskurs 6 och hela högstadiet ut.

Organisatoriskt har det ”extra tillvalet” under mellanstadiet lagts in under oä och FA. På högstadiet har FA-tid använts. Eftersom vi har samlad skoldag har vi inte behövt ta all FA-tid i anspråk.

Under högstadiet har eleverna kunnat ha sammanlagt 8 ½ studietimmar (3 + 2 + 3½ vtr) ”extra tillval”.

Ekonomiskt har vi klarat projektet genom en kombination av FA-medel, LUVA-pengar och förstärkningsresurs. Bidrag i varierande grad har erhållits av länskolnämnden bland annat för planering och utvärdering.

Att undervisa flickor i speciell grupp har inneburit att de fått utveckla sina tekniska färdigheter utifrån sin egen nivå. Detta har i sin tur lett till att deras självförtroende har ökat, vilket märks inte minst i slöjd och övriga laborativa ämnen. Flickorna har blivit mer aktiva på t ex fysiklektionerna, vågar mer och har lättare att se helhetslösningar.

Det mest positiva är kanske att pojkarna numera behandlar dem med mycket större respekt.

Viktiga psykologiska faktorer i sammanhanget är att de här flickorna *tror* att de kan och att pojkarna inte vet *hur mycket* de kan.

Att så få flickor ägnar sig åt tekniska aktiviteter och inte väljer ett teknikinriktat tillval eller sitter tysta på fysiktimmarna är mycket en attitydfråga.

Vi kan också konstatera att de flickor som haft ett tekniskt tillval är mycket säkrare och självständigare i obligatorisk teknik än de flickor som inte haft möjlighet att delta i projektet.

Produkter som flickorna gjort och stiftat bekantskap med

Tillverkning: Namnskylt, brevvåg, svävfarkoster, kamera och framkallning, Alladins lampa, högtalare, batteriladdare, elorgel, snabbtelefon.

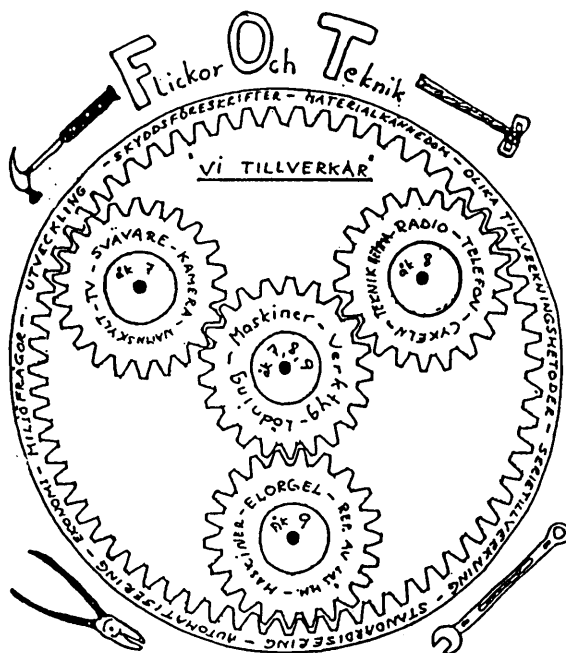
Undersökning: Radio-TV, telefonen, cykeln (även reparation).

Undersökt och prövat: Byte av kranpackningar, rensning av avlopp och vattenlås.

Ritningsläsning i samband med tillverkning.

Arbetsmoment som ingått:

Punktsvetsning, svarvning, krysslettring, borring i pelarborrmaskin och svarv, gängning utvändigt och invändigt, filning, klippning med gradsax, exentersax och handplåtsax, bockning i skruvstycke och i kantmaskin, pressning, lödning samt nitning.

Naturvetenskap

Tranängsskolan, 514 00 Tranemo, tel 0325-792 50

Kontaktperson: Sigvard Lundgren

Naturvetenskap ingår i Tranängsskolans tillval därför att

- vi vill ge elever med ett naturvetenskapligt intresse möjlighet att fördjupa detta samt att arbeta med projekt som de är specialintresserade av,
- vi menar att kursen i hög grad bidrar till att vidga urvalet av tillvalskurser för våra elever.

Målsyfte Eleverna ska få intresse för naturen och naturvetenskap samt tillägna sig ett naturvetenskapligt arbetssätt. De ska få ett synsätt på omgivningen som präglas av intresse, nyfikenhet och förmåga att finna kreativa lösningar baserade på eget tankearbete och egna initiativ. Undervisningen ska också söka utveckla elevernas intresse för vad naturvetenskapliga faktorer betyder i ett socialt och globalt sammanhang.

Kurstid 3 läsår.

Ämnen Naturorienterande ämnen, matematik, svenska och samhällsorienterande ämnen.

- Innehåll*
- Vi börjar med undersökningar och experiment, både i naturen och i lärosalarna. Detta görs delvis som ett led i metodikinläringen – hur man genomför och redovisar en undersökning.
Exempel: Fångst av smådjur, gråsuggors födoval samt konstruktion av enkel elmotor.
 - Ekologiska studier av främst söt- och saltvattnsmiljöer genomförs i form av fältarbeten som noga för- och efterarbetas.
 - Kurser i dataprogrammering, elektronik, organisk syntes, kromatografi, mikrobiologi och astronomi.
 - Ett mycket viktigt inslag är elevernas projektarbeten där de, oftast enskilt, gör en större undersökning som redovisas muntligt och skriftligt.

Arbetsätt Eleverna ska lära sig följande arbetsmodell:

Formulera problemen, göra experiment eller undersökning, bearbeta, redovisa och sätta in resultatet i ett större sammanhang.

Denna arbetsmodell utvecklas och inövas successivt under högstadietiden. I årskurs 7 kan därför arbetet i ganska stor utsträckning vara lärarstyrt till försöksinnehåll och metodik. I årskurserna 8 och 9 ägnas en allt större del av tiden åt elevernas egna projekt.

Undersökningar i naturen är en viktig del i verksamheten.

Arbetet är inte enbart laborativt – även teorilektioner förekommer i anslutning till att ett ämne studeras. En icke oväsentlig del av arbetet utför eleverna som hemuppgifter.

KVALSTER
(*Banksia tegeocrana*)

Elevernas projektarbeten

Vid projektarbete bestämmer eleven tillsammans med läraren arbetsuppgifter och uppläggning. Elevens idéer är viktiga! Beroende på elevernas olika intressen kan projekten beröra många olika områden.

Några exempel:

- Vilka trollsländor finns i och vid Lomsjön?
- Hur konstrueras en kylbox bäst?
- Hur påverkas radiovågor av vädret?
- Gotländska fossil.
- Skillnader i pojkars och flickors rastaktiviteter på lågstadiet.
- Sparvugglans bytesval.
- Rådjurens och harars val av föda vid utfordringsställen.
- Ett rymdgeometriskt maximumproblem

Annica Svensson i årskurs 8 har gjort en månadslång studie av ett par mongoliska ökenmöss i fångenskap. Här följer Annicas sammanfattning av sin undersökning (den är alltså en del av en mer omfattande redovisning):

”Detta projekt påbörjades den 23/10-85 och avslutades den 29/11-85. Motivet var att studera 2 ökenmöss, *Rex och Regina*, som föddes i augusti 1984.

Ökenmössen är däggdjur och vegetarianer och lever i vilt tillstånd i de mongoliska klippöknarna och högslätterna.

Jag skötte om dem i en gemensam bur, gav dem mat, studerade dem och såg till att de var friska.

Lördagen eller söndagen den 25, 26/10-85 nedkom 5 ungar. Tisdagen den 29/10 var de endast 3 stycken, de övriga 2 var spårlost försvunna.

Jag följde utvecklingen om deras päls, ögon etc.

Den 1/11 skilde jag Rex från Regina och ungarna eftersom han anföll dem.

Den 11/11 blev Regina sjuk, men efter en vecka bättrade hon sej. Ungarna hade vid det här laget fått päls.

Den 22/11 angreps Regina av våldsamma krampanfall. Hon bättrade sig inte denna gången och dagen därpå togs hennes bur hem till ägaren Sigvard Lundgren.

Ungarna hade börjat äta lite grand av de avskalade solrosfröna men Regina kunde endast ligga på vänstra sidan utan makt att kunna resa sig. Den 3/12 avlivades hon. Hon blev 15 månader.

Rex och ungarna överlevde och den 29/11 avslutades projektet.

Jag gillade projektet och tror ej att det var något som skulle kunna ändras. En annan sak som jag var osäker på är vad egentligen Regina dog av. Upprepas dessa händelser någon gång, så hoppas jag någon kan ta del i det, och spinna iväg på.”

Regina reste sig stelt och när hon står på bakbenen ser hon yr ut och det ser ut som om hon skulle falla.

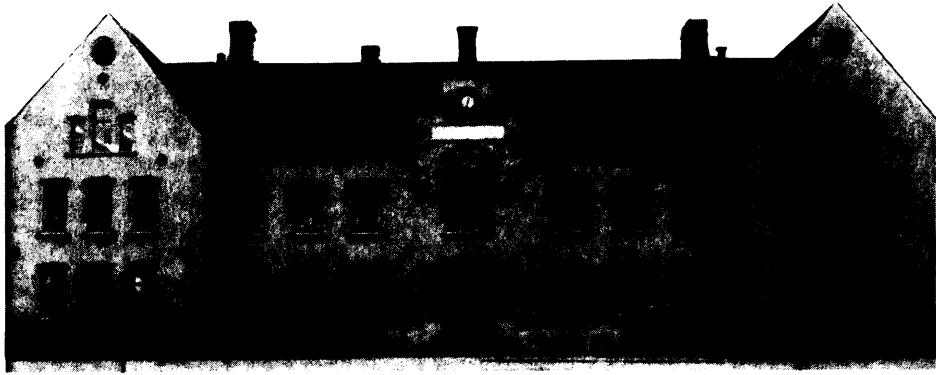
STUDNER AV MONGOLISTAN
DRENMUSE FANGETSKAD 85

Naturlära

Solbergaskolan, Kung Magnus väg 4, 621 82 Visby, tel 0498-697 89

Kontaktperson: Wolfgang Brunner

Det finns skolor där man inte bara pratar . . .

Kan man lära sig något av en returpappersinsamling?

På Solbergaskolan i Visby har man ett treårigt tillvalsämne som heter *Naturlära*. Det är ett praktiskt och teoretiskt ekologi- och miljövårdsämne. Sedan hösten 1986 ingår det i Naturlärans kursplan att sköta om skolans returpappersinsamling.

”Naturlära” ingår i Solbergaskolans tillval därför att

- vi vill ge eleverna en upplevelse av naturens mångfald och skönhet och en insikt om de olika livsformernas beroende av varandra och den omgivning de lever i,
- vi vill arbeta med vår närmiljö.

Målsyfte Att genom praktiska moment och teoretiska studier ge eleverna kunskaper och insikter om de grundläggande ekologiska sambanden.

Vidare syftar studierna till att visa hur människan på olika sätt har kommit att påverka miljön, och vad man skulle kunna göra åt detta.

Kurstid 3 läsår.

Ämnen Naturorienterande och samhällsorienterande ämnen samt bild.

Innehåll Årskurs 7: Fältbiologi – ekologins grunder

Insekter – insamling, preparering, fakta, biodling.

Vilda växter – insamling, pressning, montering, början till ett herbarium.

Foto – fotografins grunder, mörkrumsarbete.

Svenska däggdjur – artkunskap, systematik, utbredning, vanor, spår i snön.

Växtodling – lökar i skolträdgården, hur en växt fungerar, enkla växtfysiologiska försök, studiebesök på växthus.

Årstidsväxlingar – vi följer årets gång genom återkommande exkursioner till samma område, fenologi.

Dammens ekologi – vi undersöker växt- och djurliv i några dammar och försöker hitta några enkla näringskedjor.

Längre exkursion: Stora Karlsö.

Praktiskt miljövårdsarbete: Projekt Dammen.

Årskurs 8: Skogen

Naturtyper – vi undersöker provrutor från några typiska lokaler.

Skogsbruk – studiebesök på Skogsvårdsstyrelsen och skogsskolan i Hejde.

Sveriges skogar – skogsregioner, klimat, markprofiler, trädlära, artkunskap.

Fåglar – artkunskap, systematik, fysiologi, flyttning, exkursioner.

Försurning – snöns pH, trafiken som försurare, svaveldioxidspredningen över Europa, miljövårdslaborationer.

Jakt- och viltvård – lekande öring i Gartarveån, iordningsställande av lekplatser tillsammans med Fritidsfiskarna, jakt- och viltvård på Gotland, ringmärkning av fåglar (besök på Ornitologiska föreningen).

Ekologiska grundbegrepp – näringskedjor, näringspyramider, kretslopp m m.

Längre exkursion: Gotska Sandön.

Praktiskt miljövårdsarbete: Batterikampanj för mellanstadiet.

Årskurs 9: Östersjön, Gotlands jordbruk

Stranden – fossil, alger, smådjur, enkla näringskedjor.

Fiske-sjöfart – utfärd med fiskebåt, studiebesök på Gotlandsfisk och Fiske-nämnden, pilkning med Fritidsfiskarna, besök på Lotsplatsen och Hamnkontoret.

Östersjöns geografi och historia – namngeografi, studiebesök på Naturmuseet, utveckling efter istiden, strandprocesser, geologi.

Östersjöns ekologi – fiskar, sjöfåglar, sälar, näringskedjor, miljöhot.

Gotlands jordbruk – jämförelse mellan alternativt och stordriftsjordbruk, viktiga grödor, odlingsförsök i skolträdgården, studiebesök på Lövsta lantbruksskola.

Specialarbete – egna undersökningar och studier presenteras i en kort rapport.

Längre exkursion: Askö-laboratoriet i Trosa skärgård.

Praktiskt miljövårdsarbete: Returpappersprojektet.

Arbetssätt: Vårt arbete styrs av tre övergripande målsättningar:

1. Att väcka engagemang

Detta kan man göra genom att

- ta tillvara elevernas egna specialintressen,
- använda verkligheten i och omkring skolan,
- göra saker "på riktigt",
- själv tycka att det är roligt.

2. Studera sammanhang

T ex

- hur växter och djur är beroende av varandra,
- miljögifternas storskaliga spridning och anrikning i energikedjorna,
- vart vårt insamlade papper tar vägen och vilka produkter det blir av det.

3. Från ord till handling

- Att hålla lektioner för mellanstadiet om något av det vi lärt oss.
- Att förstå att miljövårdsarbete inte enbart kan bedrivas av miljövårdsorganisationer utan att vi enskilda människor också kan göra något, t ex Projekt Dammen – eleverna ställer i ordning ett exkursionsområde åt skolorna i Visby.
- Batterikampanj – insamlingar och information kring miljögiftiga batterier.
- Papper – tillvalsgrupperna sköter om returpappershanteringen för hela skolan.

Exkursioner, studiebesök och fältarbete ingår naturligt i tillvalet.

De skiter inte i hur det ska gå...

Här är klassen som kämpat för att återställa dammen mitt emot nya brandstationen.

Ännu ett bärgat "fynd" från dammens botten konstaterar Patrik Olsson, Marie Krusell, Jeanette Melander och Marika Botelsson.

AV ULRIKA HOLM
BENGT ZETTERGREN (foto)

— Vuxna borde tänka på att det är vi som ska ta över världen sen. En del skiter nog fullständigt i hur det kommer att gå sen. Orden kommer från en trettonårig tjej och hon låter inte särskilt optimistisk. Det är många som sagt de orden före henne, skillnaden är bara att hon är med i en grupp som verkligen gör något för naturproblemen. Hon tillhör nämligen en skolklass som har börjat på gräsrotsnivå, här och nu.

FRIGOLIT OCH OLJEFAT

"Stydda naturen det är det bästa vi kan göra". Uppmaningen kommer från just den sjunde klassen på Solbergaskolan som läser naturlära tillsammans. Eleverna har under ledning av sin lärare Wolfgang Brunner sett igång flera miljövänliga projekt. Bland annat så samlar man in hela Solbergaskolans pappersförbrukning och skickar den till pappersåtervinning. Den senaste miljöinsatsen är ett gammalt stenbrott som ligger mitt emot nya brandstationen som man hoppas få göra i ordning till exkursionsplats för skolklasser.

— När vi kom dit första gången låg det bitar av frigolit och bräder längs kanterna. Vi hittade en flöte som vi använde för att bärga fem eller sex oljefat. Vi har dragit upp massor av bilskäp, skor och väntar, berättar Hanna Samuelsson som är elev i klassen.

PLANTERA IN FISK

Högen av skräp som hade kastats i dammen växer för var gång klassen gör ett besök, likt ett högt påtagligt dåligt samvete. Efter att ha slitit och släpat med oljefat och allsköns bråte har nu skolklassen vänt sig till kommunen för att få hjälp med att frakta bort skräpet, flytta sten, bygga en brygga och få material till två flötar. Av Domänverket har man redan fått tillstånd till det planerade arbetet.

— Tänk om vi kunde plantera in fisk också, så kunde man åka dit på friluftsdagar och fiska med häv. Det finns redan krafter där, vi hittade nämligen en, fortsätter Hanna Samuelsson.

Solberga-elever igång med flera miljöprojekt

Bollen ligger nu hos tekniska nämnden och fortroendets för kommunen är stort. Ingen av eleverna kan riktigt föreställa sig att det skulle kunna bli avslag.

— Nej, alla räknar med att dammen ska göras i ordning ordentligt, säger Jeanette Melander. Om vi inte får någon hjälp så blir det alla väldigt besvikna.

— Vi skulle få någonstans att åka. Det finns så få dammar runt Visby på cykelavstånd. Men om vi inte får några pengar så får vi väl skaffa dem själva, säger Patrik Olsson som en vis envishet.

BATTERIKAMPANJ

I den här mycket miljömedvetna klassen så sitter man knäppt

och bara väntar på svar från tekniska nämnden innan man går vidare till nya projekt. Man är redan i full gång med en batterikampanj för att informera fjärdeklassier varför man inte ska kasta batterier på sopptopp.

— Ibland är man bara slarvig och kastar batterierna i sopstugan. Men om man vet vad som

händer när de börjar läcka så kanske man skärper sig.

— Jag tror att det är viktigt att barn engagerar sig i miljön för då kan vi säga till våra föräldrar att skärpa sig, säger Ann Björnström.

När vi närmar oss dammen och skymtar det grönkliga vattnet bakom ett pryddigt skräpberg, då hörs ett tjuv ifråga bakåt:

— Nää! Skräpet är kvar, de har ju lovat så länge. Vad tacksigt! Det är inte utan en viss fortjuning som storleken kommenterar och ungarna kastar sig över brädaumpar och annat för att bygga på de ytterligare. Och berga lär nog fortsätta att växa inte bara här. Men Solbergas sjundeklassier i naturlära lär i alla fall inte ge sig. Skräpet ska bort.

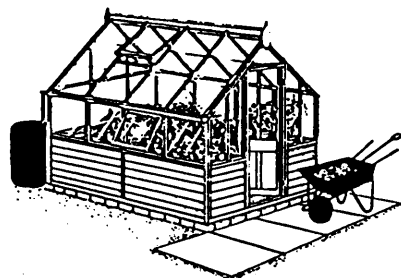
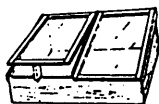

Skräpberget bara växer och växer. Patrik Olsson, Jeanette Melander och Maria Krusell och Marika Botelsson är några av dem som slitit med att få upp det ur dammen.

Växter, djur, miljö

Hjulstaskolan, Hjulsta backar 6, 163 65 Spånga, tel 08-761 15 59

Kontaktperson: Nils Broberg

Växter, djur, miljö ingår i Hjulstaskolans tillval därför att vi vill förverkliga läroplanens intention om växtodling och djurvård i skolan och samtidigt skapa en tillvalskurs med ett stort inslag av praktiska övningar som passar *alla* elever.

Målsyfte Tillvalskursen syftar till att

- praktiskt försöka visa eleverna hur växter och djur är beroende av varandra i ett ekosystem,
- praktiskt visa på risker vid odling av monokulturer (angrepp av skadedjur och skadeväxter) och hur man löser dessa problem med biologisk bekämpning i stället för kemisk,
- med praktiskt underlag få igång en diskussion om hur gifter anrikas i näringskedjor,
- utvärdera, diskutera och förklara varför vi inte får en lika "god" skörd på alla ställen i vår trädgård,
- lära eleverna skilja på vän och fiende i trädgården,
- lära eleverna hur man kan intensivodla på liten yta, t ex balkong, kolonilott,
- lära eleverna hur man förökar växter med frön, sticklingar mm.
- lära eleverna daglig vård av växterna,
- lära eleverna bevattningsteknik,
- lära eleverna ta ansvar för levande djur och deras skötsel,
- lära eleverna akvariets ekologi – en modell av insjön. Vad händer vid övermatning? För många fiskar? För litet växter?
- studera ett djurs beteende och utseende och sätta detta i samband med djurets miljö,

- lära känna hembygdens växter och djur,
- lära eleverna redovisa sitt arbete med hjälp av videoteknik,
- lära eleverna arbeta självständigt och under personligt ansvar.

Kurstid 3 läsår.

Ämnen Biologi i ständig integration med andra ämnen.

Innehåll *Teori: Artkunskap.*

Eleverna får fördjupade kunskaper och får dessutom lära sig mer om något speciellt djur efter eget val.

Växtskötsel och växtodling:

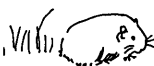
Snittblommor och vanliga arter.

Odla och föröka, frön, sticklingar, stamdelning. Uppdrivning av plantor till allmänna utrymmen i skolan, till skolans växtodling och till elevens egen växtodling.

Frilandsodling och växthusodling på skolans atriumgård.

Praktisk djurvård:

Skötsel av djur, akvarier, fåglar m fl.

Bygga en djurmiljö, t ex bygga en holk, bur eller akvarium.

Hembygd:

Växter och djur i hembygden, herbarium, djurspår, geologi; bergarter runt omkring.

Att göra en videofilm:

Arbete med videokamera, manuskrivning, redigering, ljudpåläggning vid inspelning av videofilm.

Arbetssätt Iakttagelser, teori och tillämpning varvas. Självständigt arbete i grupper om två–tre elever, ibland enskilt arbete.

Ansvar för att hålla igång skolans djur och växter som behövs för ordinarie biologiundervisning.

Samarbete och integration med andra ämnen t ex teknik, slöjd, kemi, hemkunskap, idrott, svenska, bild.

Redovisning i form av videofilmer, som även används i annan undervisning.

Exkursioner och fältarbete samt studiebesök på Skansen och på Spånga gymnasium.

10 % av skolans drygt 300 elever arbetar med *växtodling, djur och miljö*.

Eleverna har informerats om

- att en viss form av flexitid förekommer,
- att det kan bli utflykter på lördag/söndag,
- att det på våren även kan bli fågelskådning tidigt på morgonen (klockan 05.00).
- att en del av undervisningen sker på "fritid", men att de får kompensation för den tiden.

"Skördefesten" utgör en av höjdpunkterna i kursen. Då låter eleverna sig väl smaka av egenhändigt odlade och tillagade produkter såsom rödbetor, morötter, gurka, sallad, tomat, paprika, lök, purjolök, kål, vinbär och rabarber. Vitaminerna får ej förstöras vid tillagningen!

I hemkunskapen tar man hand om potatis och persilja. Eleverna tar upp några stånd per klass och visar hur de växer.

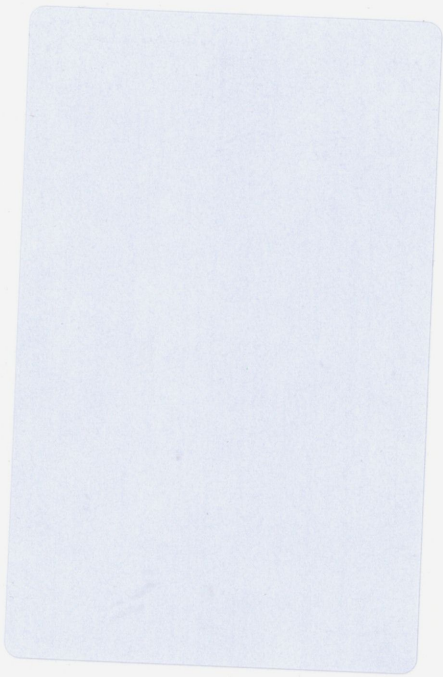
Varje elev har med sig plantor hem vid terminssluten. Till jul kan det vara tulpaner och hyacinter och till våravslutningen prydnads- och nyttoväxter, t ex tomat, gurka mm. Nyttoväxterna odlas sedan vidare och skördas hemma hos eleven.

Växtodlingsprojekt

Vid skolan genomförs även ett LUVA-projekt kallat "Intensivodling enligt kvadratmetoden" samt odling i drivbänk och växthus. Undervisningen och arbetet bedrivs i den reguljära undervisningen i biologi och hemkunskap, i tillvalet "Växter, djur, miljö", i FA (fria aktiviteter) växtodling, i temaarbete praktisk växtodling samt i fritidsgrupper.

Drivbänkar, växthus och frilandsodling är belägna på en "innegård" i anslutning till biologisalen. Provodlingar har visat att det krävs drivbänkar för att få full skörd, detta på grund av de ljusförhållanden som råder. En fördel med det dåliga ljuset är dock att grönsaker mm mognar senare än normalt, alltså lagom att skörda under höstterminen när eleverna är tillbaka efter sommarlovet.

Vid vår skola finns många invandrarbarn. Det har visat sig att arbetet med praktisk växtodling ger goda möjligheter när det gäller att integrera invandrareleverna i klassen.

Det fria studievalet

Kompletterande exempel

Ett av de första kommentarmaterialen till läroplan för grundskolan, Lgr 80, behandlade det fria studievalet i grundskolan. I detta kommentarmaterial presenterades material och idéer om tillvalet på högstadiet, temastudier, fria aktiviteter och skoldagens utformning. Ett antal exempel på kursplaner för lokala tillvalskurser fanns som bilaga till detta kommentarmaterial.

Under åren som gått har ett stort antal lokala tillvalskurser startat runt om i landet. I föreliggande komplettering till det tidigare utgivna kommentarmaterialet presenterar nu SÖ ett antal modeller till kursplaner för lokala tillvalskurser. Kurserna ifråga är ordnade under tre huvudrubriker

- Kultur
- Arbete och fritid
- No/teknikområdet

och handlar om vitt skilda saker, t ex Musikdramatik, Fritt skapande, Hantverk, hemslöjd och självhushåll, Skogen och Turistkunskap.

I modellerna finns angivet från vilka skolor erfarenheterna har hämtats och kontaktpersoner vid dessa skolor.

ISBN 91-47-02952-8

UTBILDNINGSFÖRLAGET

